

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra demografie a geodemografie

Petr Hlávko

**Rodinná politika Královéhradeckého kraje
v kontextu populačního vývoje**

Family policy of Královéhradecký region in the
context of population development

Bakalářská práce

Praha, 2016

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 27. 7. 2016

Petr Hlávko

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Jiřině Kocourkové, Ph.D. za vedení práce a připomínky k tvorbě. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Tereze Pachlové za konzultace a vyčerpávající komentáře k průběhu tvorby práce. Slova díky směřuji i své rodině a blízkým za podporu při celém studiu, lásku, trpělivost a v neposlední řadě za pomoc se sběrem dotazníků. Děkuji!

Rodinná politika Královéhradeckého kraje v kontextu populačního vývoje

Abstrakt

Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnocení Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje na období 2012–2016. Práce nejdříve obsahuje teoretický základ o rodinné politice na národní a regionální úrovni a následně hodnotí vydanou koncepci vybraného kraje podle východisek a v porovnání s koncepcemi jiných krajů České republiky. Analytická část se zaměřuje na analýzu demografických ukazatelů, které souvisí s rodinnou politikou, a také na hodnocení služeb a jiných souvisejících oblastí. Druhou částí analytické části je dotazníkové šetření, které bylo provedeno pro rozšíření této práce a zjištění o povědomí o Koncepci mezi obyvateli Královéhradeckého.

Klíčová slova: rodinná politika, Královéhradecký kraj, populační vývoj, dotazníkové šetření

Family policy of Královéhradecký region in the context of population development

Abstract

The main objective of this bachelor thesis is to evaluate the Conception of family policy in Kralovéhradecký region for the period 2012–2016. At first bachelor thesis contains theoretical basis of family policy at national and regional level, then it evaluates issued Conception of selected region according to foundations and in comparison with conceptions of other regions of the Czech Republic. The analytical part focuses on the analysis of demographic indicators which relate to family policy, as well as evaluation services and other related areas. The second part of analysis is the questionnaire survey, which was realized for the extension of this bachelor thesis and also to find out about awareness about Conception among residents of the Kralovéhradecký region.

Keywords: family policy, Královéhradecký region, population development, questionnaire survey

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	7
SEZNAM OBRÁZKŮ	8
PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK	9
1 Úvod.....	10
2 Rodinná politika v České republice a na úrovni krajů a obcí	12
2.1 Rodinná politika v České republice	12
2.2 Rodinná politika na úrovni krajů a obcí.....	13
3 Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2012–2016.....	15
3.1 Východiska tvorby Koncepce	15
3.2 Institucionální a koncepční zajištění rodinné politiky na regionální úrovni	16
3.3 Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodiny...17	
3.4 Podpora sociálního začleňování pečujících osob	17
3.5 Podpora prarodinných aktivit v Královéhradeckém kraji a financování služeb pro rodinu	18
3.6 Sociálně-právní ochrana dětí na regionální (krajské) úrovni	18
3.7 Podpora rodin se specifickými potřebami.....	19
3.8 Kraj příznivý celé rodině, spolupráce, medializace a propagace témat	19
4 Metodika.....	20
4.1 Zdroje a problémy dat.....	20
4.2 Metody zpracování dat.....	21
4.3 Dotazníkové šetření	23
5 Analýza dat souvisejících s rodinnou politikou	26
5.1 Populační vývoj Královéhradeckého kraje	27
5.2 Porodnost a plodnost.....	32
5.3 Sňatečnost	38

5.4	Rodiny a domácnosti	44
5.5	Služby a ostatní	46
6	Hodnocení názorů obyvatel Královéhradeckého kraje.....	48
7	Zhodnocení Koncepce a nastínění doporučení	57
8	Závěr	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		62
SEZNAM POUŽITÝCH DATOVÝCH ZDROJŮ		65

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Vybrané základní demografické ukazatele za rok 2015 Královéhradeckého kraje, České republiky a krajů, které vydaly koncepci rodinné politiky	32
Tab. 2: Sňatky podle rodinného stavu snoubenců v Královéhradeckém kraji ve vybraných letech z období 1991–2014.....	41
Tab. 3: Vývoj indexu počtu hospodařících a cenových domácností v Královéhradeckém kraji v letech sčítání od roku 1970 (100 %) do roku 2011	44
Tab. 4: Relativní zastoupení (v %) domácností podle členů a podle počtu závislých dětí v domácnostech o jedné rodině v Královéhradeckém kraji v letech 2001 a 2011	45
Tab. 5: Složení hospodařících domácností podle typu v Královéhradeckém kraji v roce 2011 ..	45
Tab. 6: Vývoj počtu a kapacit MŠ v Královéhradeckém kraji, 2011–2016	46
Tab. 7: Obecná míra nezaměstnanosti (%) v Královéhradeckém kraji a České republice, 2010–2014	47
Tab. 8: Podíl žen (%) ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání v Královéhradeckém kraji v letech sčítání, 1991–2011	47
Tab. 9: Základní statistické ukazatele věku.....	49
Tab. 10: Binomický test povědomí o Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje.....	54
Tab. 11: Binomický test názoru na medializaci témat rodinné politiky	54
Tab. 12: Kontingenční tabulka s četnostmi povědomí o Koncepci rodinné politiky podle toho, zda má respondent dítě	55
Tab. 13: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na kapacitu mateřských škol podle počtu dětí	55
Tab. 14: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na medializaci témat rodinné politiky podle toho, zda má respondent dítě	56
Tab. 15: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na medializaci témat rodinné politiky podle pohlaví.....	56

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Vývoj absolutního počtu obyvatel Královéhradeckého kraje a České republiky, 1991–2015	28
Obr. 2: Věková pyramida Královéhradeckého kraje a České republiky k 31. 12. 1991	29
Obr. 3: Věková pyramida Královéhradeckého kraje a České republiky k 31. 12. 2015	29
Obr. 4: Index stárí a ekonomického zatížení a průměrný věk populace Královéhradeckého kraje a České republiky, 1991–2015 (k 31. 12. daných roků).....	31
Obr. 5: Vývoj počtu živě narozených a úhrnné plodnosti v Královéhradeckém kraji a úhrnné plodnosti České republiky, 1991–2015	33
Obr. 6: Pětileté průměry úhrnné plodnosti okresů Královéhradeckého kraje, 1995–2014	34
Obr. 7: Rozložení měr plodnosti podle věku matky v Královéhradeckém kraji a České republice v roce 1995 a 2014.....	35
Obr. 8: Trendy měr plodnosti podle věku v Královéhradeckém kraji, 1995–2014	36
Obr. 9: Vývoj průměrných věků matek při narození dítěte v Královéhradeckém kraji a České republiky, 1995–2014	37
Obr. 10: Podíl živě narozených mimo manželství v České republice a Královéhradeckém kraji, 1991–2014.....	38
Obr. 11: Absolutní počty sňatku v Královéhradeckém kraji v období 1991–2015.....	39
Obr. 12: Vývoj průměrných věků ženicha a nevěsty v Královéhradeckém kraji, 1991–2014	40
Obr. 13: Podíl věkových skupin ženichů na celkovém úhrnu sňatků v Královéhradeckém kraji, 1991–2014.....	42
Obr. 14: Podíl věkových skupin nevěst na celkovém úhrnu sňatků v Královéhradeckém kraji, 1991–2014.....	43
Obr. 15: Podíl odpovědí (%) dle pohlaví	48
Obr. 16: Podíl odpovědí (%) dle věkových skupin respondentů	49
Obr. 17: Podíl odpovědí (%) dle počtu dětí.....	50
Obr. 18: Podíl odpovědí (%) podle plánu na početí potomka	50
Obr. 19: Podíl odpovědí (%) podle znalosti Koncepce	51
Obr. 20: Podíl odpovědí (%) podle znalosti a zájmu o Rodinné pasy.....	51
Obr. 21: Procentuální výskyt daných kategorií slev Rodinných pasů.....	52
Obr. 22: Podíl odpovědí (%) dle názoru na rovnocenné příležitosti žen.....	52
Obr. 23: Podíl odpovědí (%) dle názoru na kapacitu v mateřských školách v okolí bydliště	53
Obr. 24: Podíl odpovědí (%) dle názoru na medializaci a propagaci témat Rodinné politiky v kraji	53

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
JMK	Jihomoravský kraj
KDGD	Katedra demografie a geodemografie
KHK	Královéhradecký kraj
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
p. b.	procentní bod

Kapitola 1

Úvod

Téma rodinné politiky je vzhledem k demografické situaci, která je charakterizována zejména intenzivním stárnutím obyvatelstva a úrovní úhrnné plodnosti hluboko pod hranicí prosté reprodukce, v posledních letech na národní i regionální úrovni řešeno stále ve větším rozsahu. Stárnutí má především negativní socioekonomické důsledky, neboť dochází k zatěžování důchodového a zdravotnického systému. Hlavní příčinou stárnutí je, spolu s prodlužováním střední délky života, velmi nízká úroveň plodnosti, díky které zároveň nedochází k přirozené obměně ekonomicky aktivního obyvatelstva. V nedávné minulosti již několik krajů České republiky vydalo vlastní koncepci rodinné politiky, těmito kraji jsou: Jihomoravský (JMK, 2014), Olomoucký (Olomoucký kraj, 2015), Vysočina (Kraj Vysočina, 2012), Plzeňský (Plzeňský kraj, 2014) a Hlavní Město Praha (Praha, 2009). Mezi tyto kraje se v roce 2012 zařadil i Královéhradecký kraj (KHK, 2012), který poprvé vypracoval vlastní Koncepci rodinné politiky na období 2012–2016 (dále jen Koncepce).

Tento dokument se stal stěžejním pro téma této bakalářské práce, která si klade za cíl především teoretické a analytické zhodnocení Koncepce. Teoretické zhodnocení bude provedeno na základě východisek a porovnáním s koncepcemi rodinné politiky jiných vybraných krajů České republiky. Analytické zhodnocení bude provedeno ve dvou rovinách. V té první proběhne zasazení do kontextu populačního vývoje a demografická analýza porodnosti a plodnosti, sňatečnosti, rodin a domácností. Dále bude provedena základní analýza souvisejících ukazatelů (počet mateřských škol, nezaměstnanost a vzdělanost žen). Druhou rovinou analytického zhodnocení bude statistické zkoumání a testování dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno pro účely a potřeby této práce mezi obyvateli Královéhradeckého kraje. Toto šetření má za cíl zjistit, jaké je povědomí o rodinné politice a názory na související témata s rodinnou politikou.

Na základě provedené analytické části bude odpovězeno na tři vytyčené výzkumné otázky, jimiž jsou:

- 1) Mají analyzované demografické ukazatele v Královéhradeckém kraji podobný trend vývoje jako v České republice?
- 2) Má rodinná politika pozitivní vliv na reprodukční chování rodin v kraji?
- 3) Je povědomí o Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje mezi obyvateli dostatečné?

Tato bakalářská práce se skládá celkem z osmi kapitol. Po úvodu následuje teoretická kapitola, ve které je základní shrnutí rodinné politiky v České republice a na regionální úrovni. Třetí kapitola se zabývá samotnou Konceptí rodinné politiky Královéhradeckého kraje, kde je tento dokument stručně popsán a podroben srovnání s koncepcemi jiných krajů. Čtvrtou kapitolou je metodika, kde jsou představena použitá data, dále postup a metody jejich zpracování a dále metoda sběru a analýzy výsledků provedeného dotazníkového šetření. Pátá kapitola je analytická část, kde jsou popsány trendy vývoje daných ukazatelů, a u většiny je přidáno srovnání s Českou republikou. Kapitola číslo šest je taktéž součástí analytické části a má za úkol zhodnotit výsledky dotazníkového šetření, které je rozděleno na dvě části. V té první je základní deskriptivní statistika a popis vzorku obyvatelstva, který se zúčastnil výzkumu, a ve druhé je provedeno testování statistických hypotéz. Sedmá kapitola v pořadí obsahuje zhodnocení Koncepce z hlediska teoretických východisek a na základě provedených analýz a zároveň nastiňuje možná doporučení pro budoucí tvorbu nové koncepce. Dále je zhodnocena i efektivnost Koncepce z hlediska projevu v datech. Poslední kapitolou je závěr, kde je shrnutý obsah práce a její výsledky a zodpovězení na vytyčené výzkumné otázky této práce.

Kapitola 2

Rodinná politika v České republice a na úrovni krajů a obcí

2.1 Rodinná politika v České republice

Než bude popsána a zhodnocena samotná Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje, je důležité si teoreticky alespoň stručně vymezit rodinnou politiku na národní úrovni, a dále na úrovni krajů a obcí. Důvod, proč je rodinná politika důležitá a proč je třeba rodiny podporovat, je fakt, že rodina je základní jednotkou společnosti a je prostorem tvorby lidského kapitálu (MPSV, 2005). Proto je prosperita rodin důležitá pro udržitelný rozvoj naší společnosti či sociální, ekonomický a kulturní rozvoj (MPSV, 2009). Může být řečeno, že rodiny jsou oproti ostatním nerodinným soužitím znevýhodňovány, a to z důvodu, že musí vynakládat svou péči, energii a finance na zabezpečení potřeb svých dětí a celé rodiny. V tomto ohledu jsou především ve finanční nevýhodě oproti lidem svobodným a bezdětným. Rodinná politika je politikou průřezovou, což znamená, že zasahuje do různých veřejných oblastí života společnosti. Těmito oblastmi je například bydlení, zdravotnictví, infrastruktura, školství či trh práce (MPSV, 2008).

Základní cíl pro vznik a stabilní fungování rodin v České republice se podle Národní koncepce podpory rodin s dětmi vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí (2009) dělí na tři hlavní dílčí cíle, jimiž jsou:

- 1) vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky,
- 2) odstraňovat bariéry a společenské tlaky, kterými jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich funkčnost,
- 3) podporovat a posilovat vědomí a význam rodinných hodnot ve společnosti a přijímat všechna potřebná politická opatření.

Tento základní cíl je pro potřeby svého naplnění dále rozdělen na několik dalších odvozených cílů, které mají za úkol například posilovat vědomí hodnoty rodičovství a rodičovské kompetence nebo podporovat institut manželství jako formy života rodin s dětmi, která vykazuje vyšší míru stability, nižší výskyt sociálně-patologických jevů a současně klade nejnižší nároky na státní rozpočet, ve srovnání s ostatními formami života s dětmi (MPSV, 2009). Dále jsou ve vztahu k potřebám českých rodin vytyčeny čtyři klíčové oblasti politické a společenské podpory. První je podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin, která se zaměřuje především na finanční zajištění rodiny, sloučitelnost práce a rodiny, zejména zařízení péče o děti. Druhou oblastí je podpora zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských

kompetencí. Třetí v pořadí je podpora rodin se specifickými potřebami¹ a poslední oblastí je podpora zapojení krajů a obcí do rodinné politiky (MPSV, 2009). A právě poslední zmíněná oblast, tedy regionální rodinná politika, bude stručně představena v následující podkapitole.

2.2 Rodinná politika na úrovni krajů a obcí

Důvod, proč je regionální rodinná politika důležitá, a proč je vůbec potřeba její tvorby, je to, že obce společně s kraji jsou jedněmi z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky, protože mají bližší povědomí a znalost ohledně potřeb rodin a zároveň mají přehled o místních podmínkách. Také mají širokou škálu kompetencí, díky kterým jsou schopni realizovat některá prorodinná opatření (MPSV, 2009). Rodinná politika se ve své současné přímé podobě rozvíjí až v posledních zhruba 10–15 letech. Na regionální úrovni je situace jiná, neboť zde se rodinná politika stále formuje, proto jsou nyní velké rozdíly mezi úrovněmi rodinné politiky v jednotlivých krajích či obcích (Kuchařová a kol., 2014).

Hlavním cílem rodinné politiky na regionální úrovni je vytvořit na téže úrovni příznivé podmínky podporující vznik a fungování rodin. Toho má být dosaženo za pomoci několika provázaných opatření, která spočívají nejen ve finanční podpoře, ale především v podpoře služeb pro rodinu, dostupného bydlení, společensko-kulturních akcí či dále přizpůsobováním a budováním infrastruktury (MPSV, 2008). K hlavnímu cíli náleží opět několik specifických cílů, které jsou v základních oblastech podpory z hlediska potřeb rodin na regionální úrovni téměř zcela totožné jako u celorepublikového pojetí. Na příkladu krajů budou stručně vysvětleny aktivity vedoucí k jejich naplnění (dle MPSV 2008). Finanční a materiální zajištění rodiny může být naplňováno buď klasickými nástroji finanční podpory, nebo vytvářením širších materiálních podmínek (MPSV, 2008). Klasickými nástroji jsou především sociální dávky a daňová opatření (MPSV, 2004). Vytvářením širších materiálních podmínek pro vznik a fungování rodin může v tomto případě být myšleno například rozvíjení nástrojů bytové politiky, iniciování a zavádění slev pro rodiny (MPSV, 2009), rozvíjet infrastrukturu nebo dokonce využít i přímou finanční podporu rodin, konkrétně při založení manželství nebo narození dítěte (MPSV, 2008). U podpory slučitelnosti práce a rodiny je především potřeba motivovat zaměstnavatele k ohleduplnosti vůči zaměstnancům jakožto rodičům, což může být naplněno například podporou projektů auditů (MPSV, 2008). K podpoře slučitelnosti práce a rodiny se velmi pojí služby péče o děti, kde by především mělo docházet k okamžitému reagování na nedostatečné kapacity zařízení péče o děti (MPSV, 2009). V případě podpory zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí se jedná o podporu ke kvalitnímu výkonu rodičovství, což můžou kraje podpořit zahájením výchovných a podpůrných akcí tohoto zaměření, nebo také investicemi, které by podpořily služby pro rodiny, zaměřující se na zvýšení rodičovských kompetencí (MPSV, 2005). Poslední v pořadí je podpora rodin se specifickými potřebami¹. V tomto případě je primárním cílem především zamezit hrozcí chudobě, která je způsobena snížením příjmu (MPSV, 2009). Dalším opatřením je pomoc s bytovou situací či vyrovnání šancí na vzdělání a přístup na pracovní trh a nabídka kvalitních sociálních služeb (MPSV, 2008).

¹ neúplné a vícetětné rodiny; rodiny se zdravotně postiženým členem; rodiny v systému náhradní rodinné péče; rodiny etnických menšin (MPSV, 2009)

Aby regionální politika mohla být nastartována, je podle MPSV (2008) důležité provést následujících 5 kroků:

- 1) institucionální zajištění regionální rodinné politiky,
- 2) sledování a mapování důležitých ukazatelů,
- 3) analýza zjištěného stavu a vytyčení stěžejních oblastí podpory,
- 4) vypracování regionální zprávy o rodině,
- 5) vytvoření regionální koncepce rodinné politiky.

Pro první bod lze podle zákona zřídit odbor či oddělení rodinné politiky. Dále může být zřízen zastupitelstvem výbor pro rodinu, nebo radou kraje komise pro rodinu. Výbor nebo komise pro rodinu jsou zejména poradní orgány kraje (nebo obce) a na jejich činnosti by se měli podílet i další aktéři rodinné politiky, kterými jsou dále občanský a komerční sektor, odborníci, vzdělávací instituce, média a také široká veřejnost (MPSV, 2008). Bod číslo dvě je důležitý pro analýzu nejen demografické situace, ale i sociální či ekonomické. Pro potřeby rodinné politiky je nutné se mimo jiné zaměřit na analýzu věkové struktury, počty a složení rodin, nezaměstnanost či kapacitu a kvalitu předškolní péče či porodnic. Třetí bod přímo navazuje na bod předchozí, kdy dojde k analýze získaných ukazatelů a následně k vyhodnocení významných oblastí podpory (MPSV, 2009). Ve čtvrtém bodě dochází ke zpracování zprávy o stavu rodin v regionu na základě výsledků z bodu číslo tři. Na samý závěr může být vytvořena regionální koncepce rodinné politiky na základě předchozích bodů, a zároveň musí vytyčit konkrétní cíle a způsoby, jak jich má být dosaženo. K tomu, aby regionální rodinná politika mohla být úspěšně nastartována, je dále důležité, aby byla medializována a propagována. Dalšími žádoucími aktivitami je informovanost a partnerství a spolupráce všech aktérů rodinné politiky na regionální úrovni, což lze podpořit například pořádáním konferencí, kulatých stolů a dalších setkání (MPSV, 2008).

Kapitola 3

Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2012–2016

Následující kapitola má za úkol popsat a zhodnotit Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje na období 2012–2016 (dle KHK, 2012). Tato Koncepce, která je prvním zpracovaným dokumentem tohoto typu v kraji, byla zpracována v rámci projektu „Podpora rovných příležitostí žen a mužů a sladování pracovního a rodinného života na Krajském úřadě Královéhradeckého kraje“. Koncepce byla vytvořena v lednu 2012 a kromě ní jsou také vytvářeny tzv. roční realizační plány Koncepce, které jsou nástrojem sloužícím k realizaci jejích cílů a opatření. Tyto realizační plány mají pro své zpracování několik východisek, kterými jsou: specifikace aktivit, zjištění získána z průběžného monitoringu realizace jednotlivých aktivit předchozího realizačního plánu, vyhodnocování jejich výstupů a zhodnocení naplňování cílů a opatření Koncepce. Dále jsou i zohledněny nově zjištěné potřeby ve sledovaných oblastech (KHK, 2012).

Obečným cílem Národní koncepce rodinné politiky (2005) je vytvořit na úrovni krajů a obcí atmosféru příznivou rodině. Proto, aby mohla fungovat a rozvíjet se rodinná politika na národní úrovni, je důležité zavedení a fungování regionální a lokální rodinné politiky. Jednou z oblastí, které je potřeba podpořit na úrovni krajů a obcí podle Národní koncepce rodinné politiky (2005), je institucionální a koncepční zajištění. A to je jeden z hlavních důvodů vzniku Koncepce v Královéhradeckém kraji. Dalšími důvody je to, že vytvoření Koncepce bylo jedním ze závazků vyplývajících z Programového prohlášení Rady Královéhradeckého kraje pro volební období 2008–2012 a dále to, že výstupy projektu „Podpora rovných příležitostí žen a mužů a sladování pracovního a rodinného života na Krajském úřadě Královéhradeckého kraje“ potvrdily potřebu koncepčního přístupu v oblasti podpory rodiny (KHK, 2012).

3.1 Východiska tvorby Koncepce

Rodinná politika je průřezovou politikou (MPSV, 2008), ale Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje pracuje s rodinnou politikou v tzv. užším pojetí, čímž se rozumí orientace na oblasti, které nejsou koncepčně podchyceny jinými relevantními dokumenty vydanými Královéhradeckým krajem. Jedná se o vůbec první koncepční dokument v oblasti rodinné politiky na území kraje, proto autoři poznamenávají, že by pro začátek bylo velmi

ambiciózní, aby na ostatní politiky Královéhradeckého kraje a jejich opatření bylo nahlíženo pohledem rodiny. Nicméně poukazují na fakt, že do budoucna je to žádoucí, a proto by mělo docházet ke sladování všech relevantních politik, a dále by měl být uplatněn prorodinný úhel pohledu při tvorbě a realizaci všech ostatních politik na regionální úrovni (KHK, 2012).

Hlavním cílem, který je v Konceptci vytyčen, je zejména snaha „*ukotvit rodinnou politiku jako jednu z plnohodnotných regionálních politik, která bude dále cíleně rozvíjena a její jednotlivá opatření posilována*“ (KHK, 2012, s. 5). Konceptce pracuje s celkově osmi východisky, které jsou v tomto pojetí klíčovými oblastmi regionální rodinné politiky. Jsou jimi (KHK, 2012):

- 1) institucionální a koncepční zajištění rodinné politiky na regionální (krajské) úrovni,
- 2) podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodiny,
- 3) podpora sociálního začlenění pečujících osob,
- 4) podpora prorodinných aktivit,
- 5) podpora zkvalitňování rodinných vztahů a rodičovských kompetencí,
- 6) podpora prostředí přátelského celé rodině,
- 7) sociálně-právní ochrana dětí,
- 8) podpora rodin s dalšími specifickými potřebami.

Těchto osm východisek je dále v Konceptci přiblíženo v sedmi víceméně stejně nazvaných tématech, kde jsou uvedeny informace o stavu dané problematiky a následně vytyčeny dílčí cíle, opatření a aktivity vedoucí k realizaci. V následujících podkapitolách budou stručně popsána, vysvětlena a budou přidány odlišnosti z koncepcí jiných krajů. Na základě prostudování koncepcí byly vybrány kraje, které by mohly sloužit jako inspirace. Těmito kraji jsou Kraj Vysočina (Kraj Vysočina, 2012), Jihomoravský (JMK, 2014) a Olomoucký kraj (Olomoucký kraj, 2015).

3.2 Institucionální a koncepční zajištění rodinné politiky na regionální úrovni

V současnosti je institucionální zajištění rodinné politiky na regionální úrovni nevyhovující (MPSV, 2009), proto se první bod zčásti snaží splnit vytyčený hlavní cíl Konceptce. Pro institucionální i koncepční zajištění je nutné iniciovat vznik orgánu zodpovědného za koordinaci rodinné politiky v regionu (MPSV, 2005). Tímto orgánem je v Královéhradeckém kraji Odbor sociálních věcí Krajského úřadu Královéhradeckého kraje (KHK, 2012). Jelikož Konceptce již byla vytvořena, je tedy v současnosti hlavním cílem „*institucionálně ukotvit agendu rodinné politiky na regionální úrovni*“ (KHK, 2012, s. 13). Opatřením, které má tento cíl naplnit, je zajištění koordinace a realizace opatření a aktivit rodinné politiky Královéhradeckého kraje (KHK, 2012). Olomoucký kraj například pro naplnění tohoto cíle navrhl vyčlenění samostatného pracovníka, který by měl na starosti rodinnou a gender politiku (Olomoucký kraj, 2015).

3.3 Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodiny

Základ pro vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro rodiny byl položen již v červnu roku 2009, kdy se Královéhradecký kraj zapojil do projektu Rodinné pasy (KHK, 2012). Jedná se o projekt, který vznikl v roce 2006, a má sloužit jako podpora pro rodiny s dětmi (Rodinné pasy, 2009). Prvním krajem, kde byly Rodinné pasy zavedeny, byl Jihomoravský kraj a následně se na podzim roku 2006 připojil Kraj vysočina (Kraj Vysočina, 2012). Dalšími současnými kraji, které tento projekt zavedly, jsou: Olomoucký kraj, Pardubický kraj, Ústecký kraj, Zlínský kraj, Hlavní Město Praha a město Kroměříž (Rodinné pasy, 2009). Projekt Rodinných pasů funguje na principu poskytování slev a dalších výhod rodinám s alespoň jedním dítětem do 18 let věku. Mezi oblasti, na které jsou slevy poskytovány, patří například kultura, volnočasové aktivity, sport, zdravotnictví či potraviny (KHK, 2012). Rodiče po registraci obdrží kartu podobnou té kreditní a následně mohou využívat slevy na různé výrobky a služby poskytované jak veřejnými, tak i soukromými objekty, které se na území kraje do projektu zapojily (MPSV, 2008). Podmínkou pro získání karty je, kromě nutnosti mít alespoň jedno nezletilé dítě, mít trvalé bydliště v Královéhradeckém kraji, nebo také v dalším regionu, kde projekt Rodinných pasů funguje. Největší výhodou je bezesporu to, že získání rodinného pasu je pro rodinu naprosto bezplatné. (Rodinné pasy, 2009). Při vytváření a uvedení Koncepce projekt Rodinných pasů nejen existoval, ale především fungoval, a proto je dílčím cílem Koncepce tento slevový systém zefektivnit a zvýšit informovanost o jeho fungování (KHK, 2012). Příkladem může být Olomoucký kraj, který rodinám zapojeným do projektu minimálně jednou měsíčně zasílá elektronicky aktuální informace o připravovaných akcích (Olomoucký kraj, 2015).

3.4 Podpora sociálního začleňování pečujících osob

Třetí východisko Koncepce velmi úzce souvisí s předchozím, a to z důvodu v souvislosti s „vytvářením podmínek a rozvíjením opatření pro podporu sladování pracovního, rodinného a osobního života“ (KHK, 2012, s. 16). Pro podporu slučování pracovního a rodinného života je jednou z nejdůležitějších podmínek funkčnost služeb péče o děti (MPSV, 2008). Jedná se především o mateřské školy (dále jen MŠ), které měly v době před uvedením Koncepce v Královéhradeckém kraji nedostatek kapacity (KHK, 2012), ale také o služby péče o děti do tří let věku, které v celé České republice prakticky neexistují (MPSV, 2005). Velmi podobná situace nastala i u Kraje Vysočiny, kde při tvorbě koncepce bylo uskutečněno šetření, které mimo jiné zkoumalo názor rodičů v kraji na stav předškolní péče. Jedním z výsledků bylo, že 69 % respondentů zastávalo názor, že šíře nabízených služeb hlídání dětí je nedostatečná (Kraj Vysočina, 2012). V případě řešení tohoto problému mají hlavní roli zejména obce, neboť jsou v drtivé většině zřizovateli MŠ (Kuchařová a kol., 2014). Z tohoto důvodu je jedním z dlouhodobých cílů Královéhradeckého kraje v oblasti předškolního vzdělávání spolupráce se zřizovateli MŠ při analýze a hodnocení budoucího demografického vývoje ve spádových oblastech MŠ s možností včasné reakce a přípravy na předpokládané změny. Problém nedostatku veřejných služeb v řešení péče o děti do 3 let je částečně kompenzován neziskovými

organizacemi, v ojedinělých případech zaměstnavatelem (KHK, 2012). Své služby nabízí i soukromá sféra, nicméně pro většinu rodin jsou finančně nedostupné (MPSV, 2004).

3.5 Podpora prarodinných aktivit v Královéhradeckém kraji a financování služeb pro rodinu

Prarodinné aktivity jsou Královéhradeckým krajem podporovány již od roku 2004 prostřednictvím dotačních programů. V rámci programu z roku 2010 bylo podporováno několik aktivit, konkrétně například podpora sociálního začleňování, aby se předešlo sociálnímu vyloučení rodičů, nebo pomoc osobám pečujícím o osobu blízkou a podpora aktivního otcovství a rodičovství formou vzdělávání či poradenství spolu s výměnou zkušeností mezi rodiči (KHK, 2012). Olomoucký kraj se ve své koncepci prarodinnými aktivitami zabýval podrobněji, a proto je rozdělil do sedmi skupin podle jejich typu. K těmto kategoriím následně přidal systém jejich financování (Olomoucký kraj, 2015). K tomuto východisku se blíže váže sladování rodinného a osobního života, což je i jeden z dílčích cílů Koncepce, u něhož je důležité motivovat zaměstnavatele k zohledňování zájmů zaměstnanců jako rodičů. Toto opatření je spolufinancováno prostřednictvím Evropského sociálního fondu (MPSV, 2008).

3.6 Sociálně-právní ochrana dětí na regionální (krajské) úrovni

Pro pochopení východiska sociálně-právní ochrany dětí je nejdříve nutné si vymezit, co tato ochrana přesně znamená. Podle Ministerstva práce a sociálních věcí (2013) se sociálně-právní ochranou dítěte rozumí: „*zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním*“. Zajištění sociálně-právní ochrany mají na regionální úrovni na starosti právě kraje, obce v samostatné působnosti a spolu s nimi právnické a fyzické osoby, které získaly pověření k výkonu této ochrany. Dále je také třeba zdůraznit, že sociálně-právní ochrana je bezplatně poskytována všem nezletilým dětem do 18 let věku, bez jakékoliv diskriminace a za předpokladu, že nenabýly zletilosti dříve (MPSV, 2013). V případě sociálně-právní ochrany má krajský úřad za úkol mimo jiné vést evidenci dětí vhodných pro pěstounskou péči nebo osvojení, a k tomu také evidovat žadatele, jež jsou vhodní stát se osvojiteli či pěstouny. Další důležitou rolí kraje je dozor a vydávání pověření nestátním organizacím, které se také podílejí na výkonu sociálně-právní ochrany. Následující kompetencí je zřizování ústavů sociální péče a zařízení, ve kterých je poskytována sociálně-právní ochrana. Těmito zařízeními jsou dětské domovy. K tomuto východisku se v Koncepci vztahuje jeden dílčí cíl, který má za účel systém sociálně-právní ochrany dětí zefektivnit (KHK, 2012). Kraj Vysočina i Olomoucký kraj ve svých koncepcích shodně uvedly činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou: preventivní a poradenská činnost a práce s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost v rámci sociálně-právní ochrany dětí, činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí v náhradní

rodinné péči a zřizování zařízení sloužících k sociálně-právní ochraně dětí (Kraj Vysočina, 2012; Olomoucký kraj, 2015).

3.7 Podpora rodin se specifickými potřebami

U podpory rodin se specifickými potřebami je nutné především zabránit hrozcí chudobě, která může být způsobena například nízkými příjmy, či špatným přístupem na trh práce a nerovnými šancemi na vzdělání (MPSV, 2009). Dále je žádoucí těmto rodinám pomoci řešit bytovou situaci a podporou sociálních kontaktů omezovat izolovanost, čímž je myšleno například vytváření ghett (MPSV, 2008). Nezbytné je také tyto rodiny podporovat při výchově dětí, čímž se může předejít sociálnímu vyloučení (MPSV, 2009). Královéhradecký kraj reaguje na specifické potřeby rodin skrze své dílčí strategie v sociální oblasti. Jednou z priorit vytyčených touto strategií je také oblast služeb pro rodiny, děti a mládež. Prioritou strategie v této oblasti je zesílit důraz na odborné a specializované služby poskytované lidem ve složité životní situaci. Dílčím cílem Koncepce Královéhradeckého kraje je snaha reflektovat specifické potřeby rodin v rámci ostatních dílčích koncepcí v sociální oblasti (KHK, 2012).

3.8 Kraj příznivý celé rodině, spolupráce, medializace a propagace témat rodinné politiky

Na regionální úrovni je důležité zajistit propagaci a informovanost o tématech rodinné politiky prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, jako například kampaněmi či místními médii, nebo skrze webový portál, tisk, letáky či brožury (MPSV, 2008). Kvalitně provedená medializace rodinných témat může značně napomoci tomu, aby opatření pro podporu rodinného života vcházela do většího povědomí občanů a tím se stávala předmětem jejich zájmů (MPSV, 2004). Na výše zmíněné reaguje dílčí cíl posledního východiska Koncepce Královéhradeckého kraje, který se kromě medializace a propagace rodinné politiky soustředí na podporu přátelského prostředí celé rodině a na iniciování spolupráce mezi ostatními relevantními aktéry rodinné politiky. Kromě způsobů medializace a informovanosti, které byly zmíněny na začátku odstavce, je aktivitou vedoucí k naplnění cíle pořádání pravidelných konferencí a dalších setkání věnovaných aktuálním problémům a tématům rodinné politiky (KHK, 2012).

Kapitola 4

Metodika

4.1 Zdroje a problémy dat

Ve většině případů byl zdrojem dat pro potřeby této práce Český statistický úřad (dále ČSÚ). Hlavním zdrojem pro výpočet a přebrání již vypočtených demografických ukazatelů (průměrné věky při sňatcích) pro Královéhradecký kraj byla Demografická ročenka krajů, která byla dostupná rozděleně za období 1991–2006 (ČSÚ, 2007) a 2005–2014 (ČSÚ, 2015b). Pro lepší přehlednost a práci s daty byla data z těchto dvou publikací sloučena do jednoho souhrnného souboru. Podrobnější data za narozené (narození podle jednotek věku matky a pořadí a jejich členění podle okresů) byla poskytnuta Katedrou demografie a geodemografie (dále KDGD) na základě smlouvy s Českým statistickým úřadem. Ukazatele Královéhradeckého kraje byly porovnány s výsledky za Českou republiku, pro kterou byla použita data také především z demografických ročenek krajů a dále z Demografické příručky 2014 (ČSÚ, 2015a). Sekundárním zdrojem byly Statistické ročenky Královéhradeckého kraje 2015 (ČSÚ, 2015d) a České republiky 2015 (ČSÚ, 2015e). V malém množství byly využity i další publikace ČSÚ (viz seznam zdrojů). Veškerá data jsou veřejně přístupná na webu ČSÚ a lze je bezplatně stáhnout. Pro analýzu počtu mateřských škol byla použita Statistická ročenka školství (MŠMT, 2016) vydána Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Data za domácnosti Královéhradeckého kraje jsou dostupná pouze ze sčítání lidu, domů a bytů. Při sčítání se zjišťovaly tři typy domácností: bytové, hospodařící a cenzové. Bytová domácnost je tvořena osobami žijícími v jednom bytě, a v této práci nebude analyzována. V roce 2011 byly při sčítání dále zjišťovány pouze hospodařící domácnosti, které se skládají ze společně hospodařících osob, čímž je myšleno společné hrazení výdajů domácnosti, jako je například strava, náklady na bydlení apod. Ačkoliv závislé děti na chod domácnosti nepřispívají, tak je společné hospodaření vztahováno i na ně (ČSÚ, 2013). Cenzové domácnosti byly zjišťovány od roku 1961 až do roku 2001 a jsou to nejmenší typy domácností (při sčítání jich bylo vždy nejvíce). Cenzové domácnosti jsou složeny podle vzájemných příbuzenských, ale i jiných vztahů mezi jednotlivými osobami (ČSÚ, 2005). Důvodem, proč nebylo možné v roce 2011 zpracovat údaje o cenzových domácnostech, bylo to, že základním kritériem pro ustanovení domácností bylo místo obvyklého pobytu společného soužití a hospodaření osob, respektive jednotlivců. Z těchto dat bylo tedy možné pouze získat informace o vzájemných vztazích uvnitř hospodařících

domácností (ČSÚ, 2013). Při posledních sčítáních docházelo k postupnému přibližování počtů cenзовých a hospodařících domácností a stále větší počet hospodařících domácností byl tvořen pouze jednou cenзовou domácností. V roce 2001 byla domácnost hospodařící z 98,7 % tvořena jednou cenзовou (ČSÚ, 2005). Z těchto důvodů je nutné brát srovnání vývoje domácností v Královéhradeckém kraji s notnou rezervou, protože do roku 2001 jsou uvedeny údaje za domácnosti cenзовé a za rok 2011 za hospodařící, nicméně je patrné, že rozdíl v porovnání těchto dvou typů domácností bude minimální.

V poslední kapitole analýzy dat souvisejících s rodinnou politikou, která je nazvaná jako služby a ostatní, je použit ukazatel obecné míry nezaměstnanosti, který je počítán Českým statistickým úřadem na základě výběrového šetření pracovních sil. Tento ukazatel je vypočítán jako procentuální podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle (ČSÚ, 2015e).

4.2 Metody zpracování dat

Analytická část se zaměřuje především na analýzu demografických ukazatelů, které lze využít jako podklad nebo k zhodnocení rodinné politiky, a některých souvisejících ukazatelů majících souvislost s rodinným chováním. Vzhledem k dostupnosti dat byla většina ukazatelů vypočítána a interpretována za období 1991–2014 (eventuálně 2015). Podrobná data za narozené poskytnutá Katedrou demografie a geodemografie jsou pouze za časové období 1995–2014, proto některé ukazatele v kapitole o porodnosti a plodnosti mají odlišné časové vymezení. Datový podklad pro Královéhradecký kraj byl omezený, proto některé ukazatele nemohly být vypočítány. Z tohoto důvodu byly přebrány výše zmíněné výsledné průměrné věky při sňatcích z Demografické ročenky krajů (průměrné věky byly počítány z rozložení absolutních počtů nevěst a ženichů podle jejich věku; ČSÚ, 2015b) a dále střední délky života (i pro ostatní kraje s vlastní koncepcí) z publikace Úmrtnostní tabulky za ČR, regiony soudržnosti a kraje – 2014–2015. Veškeré výpočty byly provedeny v programu Microsoft Excel. Níže budou uvedeny způsoby výpočtů, jež byly použity.

V podkapitole o populačním vývoji kraje byl ke zhodnocení intenzity stárnutí (za opačných okolností mládnutí) populace použit ukazatel index stárání. Tento ukazatel dává do poměru postreprodukční a dětskou složku obyvatelstva. Problém nastává ve věkovém vymezení těchto složek. Vzhledem k současné situaci, kdy je za ekonomickou hranici považován již věk 20 let, byla jako dětská složka stanovena skupina obyvatel ve věku 0–19 let. Jako postreprodukční složka byly brány osoby ve věku 65 a více let (Pavlík a kol., 1986, s. 123):

$$is = \frac{P_{65+}}{P_{0-19}} * 100$$

kde:

is = index stárání,

P_{65+} = počet obyvatel ve věku 65 a více let,

P_{0-19} = počet obyvatel ve věku 0–19 let.

Dalším ukazatelem sloužícím ke zhodnocení věkové struktury byl použit index ekonomického zatížení, který udává počet závislých osob na 100 osob, které jsou ekonomicky aktivní (Kalibová, 2001, s. 19):

$$iez = \frac{P_{0-19} + P_{65+}}{P_{20-64}} * 100$$

kde:

iez = index ekonomického zatížení,

P_{0-19} = počet obyvatel ve věku 0–19 let,

P_{65+} = počet obyvatel ve věku 65 a více let,

P_{20-64} = počet obyvatel ve věku 20–64 let.

Dále byl použit ukazatel průměrného věku obyvatelstva (Pavlík a kol., 1986, s. 120):

$$\bar{X} = \frac{\sum (x + 0,5) * P_x}{\sum P_x}$$

\bar{X} = průměrný věk,

x = věk (následně zvýšen o 0,5 z důvodu dostání středu intervalu),

P_x = počet obyvatel ve věku x .

Pro srovnání Královéhradeckého kraje s ostatními kraji s vlastní koncepcí byl použit ukazatel střední délky života. Vzhledem k nedostupnosti potřebných dat k jeho sestrojení byly přebrány již vypočtené hodnoty z vypočtených úmrtnostních tabulek. Podrobné úmrtnostní tabulky byly založeny na III. hlavních souborech demografických událostí a pravděpodobnosti úmrtí byly vypočítány nepřímou metodou. Tabulky byly pro jednotlivé kraje zpracovány za dvouleté kalendářní období (v tomto případě 2014–2015), a to z důvodu vyloučení nahodilých výkyvů (ČSÚ, 2016d):

$$e_x = \frac{T_x}{l_x}$$

e_x = střední délka života ve věku x ,

T_x = celkový počet let zbývajících k dožití tabulkovou populací ve věku x ,

l_x = tabulkový počet dožívajících ve věku x .

Dále byla analyzována plodnost a ukazatelem měřícím změny její úrovně v závislosti na věku jsou míry plodnosti podle věku, které se vypočítají následujícím způsobem (Pavlík a kol., 1986, s. 295):

$$f_x = \frac{N_x^v}{P_x^z}$$

kde:

f_x = míra plodnosti ve věku x ,

N_x^v = počet živě narozených dětí ve věku x matky,

P_x^z = počet žen ve věku x .

Součtem těchto měr vznikne ukazatel úhrnné plodnosti (úp), který představuje počet dětí, které by se narodily jedné ženě během jejího reprodukčního období za předpokladu zachování výchozích hodnot plodnosti podle věku (Pavlík a kol., 1986, s. 296):

$$\text{úp} = \sum f_x$$

U analýzy plodnosti je důležitým ukazatelem průměrný věk matky při narození dítěte (pro jednotlivá pořadí počítáno stejně, pouze se mění míry plodnosti ve věku dle daného pořadí narození). Dle vzorce (ČSÚ, 2001):

$$\bar{X} = \frac{\sum (x + 0,5) * f_x}{\sum f_x}$$

\bar{X} = průměrný věk matky při narození dítěte,

x = věk matky při porodu (následně zvýšen o 0,5 z důvodu dostání středu intervalu),

f_x = míra plodnosti ve věku x .

Podíl živě narozených dětí mimo manželství, byl počítán jako poměr součtu živě narozených dětí svobodným, rozvedeným a ovdovělým matkám k celkovému počtu živě narozených:

$$p_{\text{žnmm}} = \frac{N_s^v + N_r^v + N_o^v}{N^v}$$

kde:

$p_{\text{žnmm}}$ = podíl živě narozených mimo manželství,

N_s^v = živě narození svobodným matkám,

N_r^v = živě narození rozvedeným matkám,

N_o^v = živě narození ovdovělým matkám,

N^v = živě narození celkem.

4.3 Dotazníkové šetření

Pro potřeby této práce byl vytvořen dotazník, který byl šířen mezi obyvateli Královéhradeckého kraje, a sloužil ke zjišťování informací o povědomí o rodinné politice v kraji a některých souvisejících tématech. Dotazník sloužil jako rozšíření práce, nikoliv jako jeho stěžejní část, proto obsahoval pouze 11 otázek. První otázka byla, zda respondent bydlí v Královéhradeckém kraji, což bylo pro validitu odpovědi důležité. Další otázky zjišťovaly pohlaví, věk a počet dětí. Pátá otázka byla jediná nepovinná a týkala se pouze lidí, kteří ještě neměli dítě. Tato otázka se ptala, jestli dotazovaný plánuje mít dítě a eventuálně v jakém časovém horizontu. Šestá otázka zjišťovala, zda respondenti věděli o tom, že Královéhradecký kraj vydal Koncept rodinné politiky. Následující otázka se ptala na povědomí o Rodinných pasech a také, jestli je dotazovaní znají či využívají. Osmá otázka se opět vztahovala k Rodinným pasům a zjišťovala, které kategorie, na něž jsou poskytované slevy v rámci tohoto projektu, jsou podle dotazovaných nejzajímavějšími a nejužitečnějšími. Otázka číslo devět se tázala na to, zda podle respondentů mají již ženy v současnosti rovnocenné příležitosti jako muži. Desátý dotaz se ptal na to, jestli je podle názoru dotazovaných lidí v okolí jejich bydliště dostatečná kapacita v mateřských školách.

Poslední otázka zjišťovala, zda je podle názoru respondentů medializace a propagace témat rodinné politiky dostatečná.

Dotazník byl vytvořen pomocí Google formuláře a distribuován elektronicky i v papírové podobě. Stanovena byla přibližná cílová skupina respondentů rozmezím 25–40 let. Nicméně malé množství odpovědí respondentů, kteří do tohoto intervalu nepatřili, bylo ponecháno, neboť jejich věk byl blízký této věkové skupině. Z celkového počtu 116 validních odpovědí jich bylo elektronicky získáno 26 a zbytek byl získán formou terénního šetření. Celé šetření proběhlo na bázi dobrovolnosti, nicméně návratnost byla poměrně vysoká (cca 80 %). Pro získání odpovědí od hlavních aktérů rodinné politiky – tedy rodičů, bylo několik dotazníků dáno mimo jiné do mateřské školy Na Františku v Novém Městě nad Metují či gynekologické ordinace v Josefově, jež je částí města Jaroměř. Předpokladem a minimem byla stanovena hranice 100 odpovědí.

Po ukončení šetření proběhlo předzpracování dat a jejich statistická analýza. Jako první byla odstraněna nepoužitelná data. Ve dvou případech byl dotazník vyplněn osobou žijící mimo Královéhradecký kraj a třikrát nebyl dotazník vyplněn celý. Poté byly pro přehlednost vytvořeny čtyři věkové skupiny, do nichž byli respondenti zařazeni. Posledním úkonem, který proběhl před samotnou statistickou analýzou dat, bylo přiřazení měřítek datům. Tento krok již proběhl v programu IBM SPSS Statistics, ve kterém byla provedena i samotná analýza dat. Hladina významnosti α byla stanovena na hodnotu 0,05. Poté byla provedena základní deskriptivní analýza, která popsala rozložení odpovědí u zkoumaných otázek.

Pro základní popis vzorku byly použity kontingenční tabulky a pro analýzu byl použit binomický test a chí-kvadrát test nezávislosti (χ^2). Binomický test je test pro podíl u jednoho výběru, který testuje rovnost parametru π s binomickým rozdělením a předem dané hodnoty. Nulová hypotéza H_0 je ve tvaru: $\pi = \pi_0$. Pomocí tohoto testu lze otestovat, zda procentuální výskyt zkoumaného jevu odpovídá očekávané frekvenci (Hendl, 2006). Binomickým testem byly testovány hypotézy, že povědomí o rodinné politice je mezi obyvateli Královéhradeckého kraje velmi nízké, a dále, že medializace a propagace témat rodinné politiky je nedostatečná. Na základě pozorování situace ohledně povědomí o Koncepci rodinné politiky, předpokladu a subjektivním názoru byla hodnota testování nastavena na 0,75.

Chí-kvadrát test porovnává očekávané četnosti a skutečné (empirické) četnosti. Jeho vzorec zní (Zvára, 2003):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

kde:

r = počet řádků,

s = počet sloupců,

n_{ij} = skutečné četnosti v i -tém řádku a j -tém sloupci,

n'_{ij} = očekávané četnosti v i -tém řádku a j -tém sloupci.

Používá se pro testování nezávislosti proměnných a nejčastěji je využíván právě při zpracování výsledků dotazníkových šetření. Předpokladem pro použití χ^2 je, že žádná z odpovědí nesmí být menší než 1 a maximálně 20 % teoretických četností může obsahovat hodnotu menší

než 5. Z tohoto důvodu byla většina testů provedena v závislosti na tom, zda respondent má dítě. Nulová hypotéza H_0 je u tohoto testu stanovena: proměnné v kontingenční tabulce jsou nezávislé (Hendl, 2006; Zvára, 2003).

Kapitola 5

Analýza dat souvisejících s rodinnou politikou

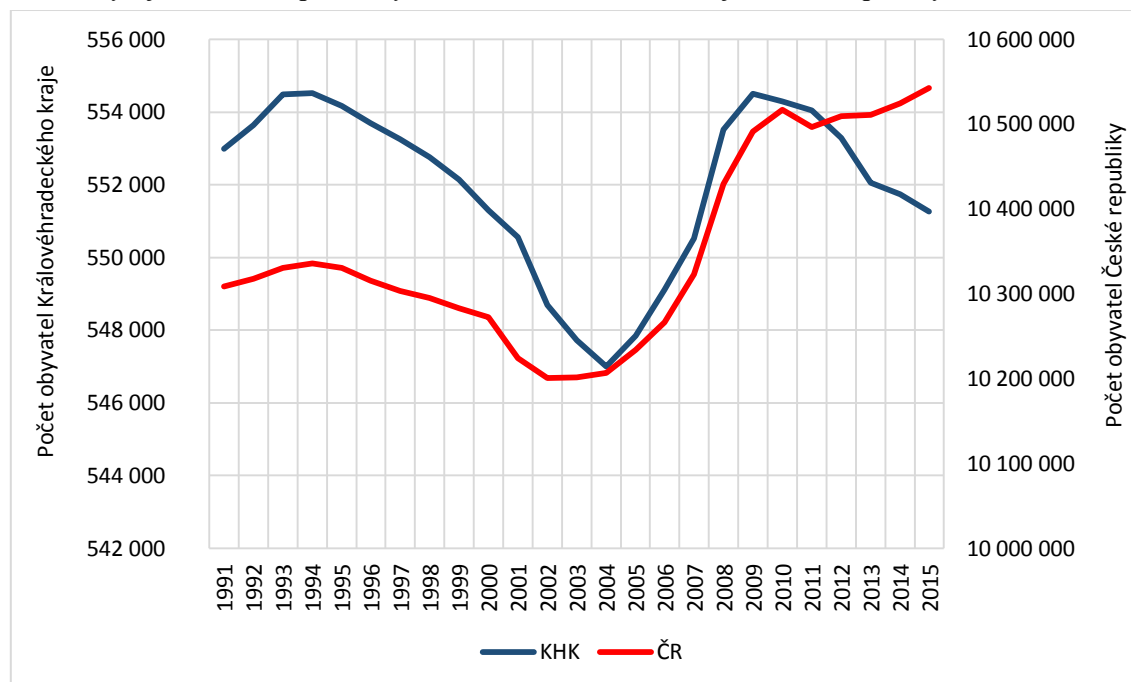
Samotná Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje se analýzou demografického vývoje a jednotlivých ukazatelů věnovala jen velmi stručně. Konkrétně byl nejdříve zobrazen absolutní počet obyvatel ve srovnání se zbylými 13 kraji České republiky a dále byly přidány základní ukazatele jako průměrný věk obyvatel, střední délka života podle pohlaví a podíl osob ve věku 65 a více let na celkovém počtu obyvatel. Dále byla pomocí kruhového diagramu zobrazena věková struktura kraje, avšak věkové intervaly byly desetileté, proto z uvedeného grafu nelze pozorovat detailnější rozložení obyvatel podle věku. Další v pořadí bylo zobrazení celkového počtu obyvatel, tentokrát dle pětiletých věkových skupin, obcí s rozšířenou působností a také indexy stárí a průměrné věky obyvatel těchto územních jednotek. Za roky 1980, 1991 a 2001 bylo přidáno srovnání podílu obyvatelstva ve věku 15 a více let dle pohlaví a rodinného stavu. Zde bylo poukázáno na neustálé snižování ženatých mužů a vdaných žen, a také že tento pokles má podstatný vliv na pokles počtu narozených. Z tohoto důvodu je pro lepší pochopení vývoje sňatečnosti, a také zobrazení současné situace, v této práci alespoň základním způsobem provedena analýza sňatečnosti. Poslední oblastí v charakteristice kraje, které je tentokrát věnováno větší povědomí, je vývoj počtu a složení domácností (KHK, 2012).

V této podkapitole bude na samém začátku provedeno nastínění populačního vývoje spolu s přehledem základních demografických ukazatelů Královéhradeckého kraje a ostatních krajů, které již vydaly svou koncepci. Následně bude provedena základní analýza, především demografických, ukazatelů, jejichž zhodnocení je důležitým podkladem pro rodinnou politiku. Analýza bude pro větší část ukazatelů za období 1991–2014. Pouze omezený počet dat je již dostupný za rok 2015 a podrobné data za narozené jsou za interval 1995–2014 (viz metodika). Největší pozornost je věnována porodnosti a plodnosti, neboť i v současnosti je v demografii aktuální analyzování vlivu rodinné politiky na porodnost (Kocourková, 2008). Dále je provedena analýza výše zmíněných sňatečnosti, rodin a domácností a na závěr služeb a ostatních ukazatelů, kterými jsou obecná míra nezaměstnanosti a podíl žen ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání.

5.1 Populační vývoj Královéhradeckého kraje

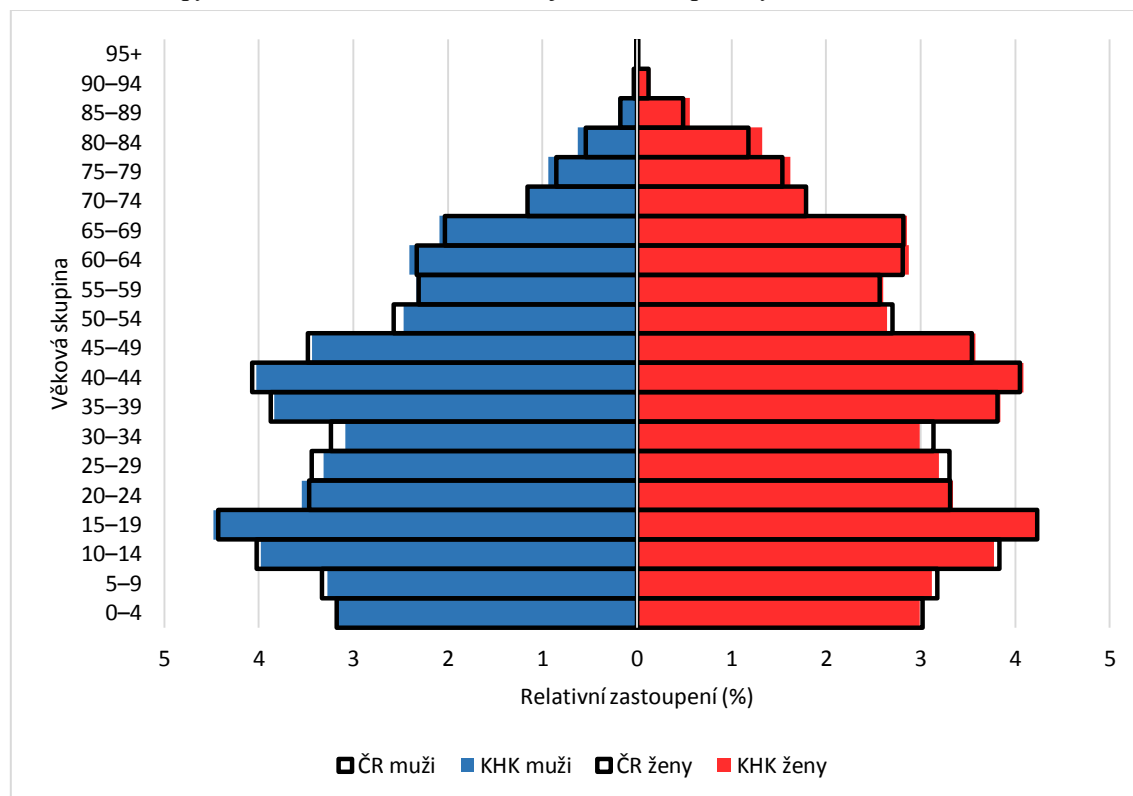
Před samotnou analýzou jednotlivých částí populačního vývoje, které mají souvislost s rodinnou politikou, bude představen vývoj počtu obyvatel Královéhradeckého kraje, dále vývoj věkové pyramidy kraje a České republiky mezi lety 1991 a 2015. Třetí analyzovanou oblastí bude stále věková struktura obou území, tentokrát ale pomocí indexů věkové struktury, a na závěr bude přidáno srovnání základních demografických ukazatelů Královéhradeckého kraje s ostatními kraji České republiky, které již také vydaly svou koncepci rodinné politiky.

V následujícím obrázku 1 je zobrazen vývoj početního stavu obyvatel Královéhradeckého kraje a České republiky. Ačkoliv absolutní čísla nejsou vzájemně srovnatelná, lze z uvedených dat pozorovat především trend vývoje a procentuální změna celkového počtu obyvatel. Od roku 1991 byl u obou územních jednotek vývoj srovnatelný, neboť docházelo k růstu počtu obyvatel, které dosáhlo maxima, opět u obou území, v roce 1994. Od uvedeného roku naopak došlo ke snižování počtu obyvatel. V Královéhradeckém kraji se tento pokles zastavil v roce 2004, kdy od roku 1994 došlo ke snížení o více než 7 500 obyvatel, což je snížení o 1,4 %. U České republiky dosáhl tento pokles minima již v roce 2002, kdy byl absolutní počet obyvatel oproti roku 1994 o více než 135 tisíc nižší, což v tomto případě činí pokles o 1,3 %. Následně nastal poměrně značný nárůst početního stavu obyvatelstva. Maximum v 21. století v Královéhradeckém kraji nastalo v roce 2009. Během 5 let vývoje od výše zmíněného roku 2004 se v absolutním pojetí počet obyvatel zvýšil o více než 7 500 lidí, respektive o 1,4 %. Tento nárůst kompenzoval téměř totožnou ztrátu z období 1994–2004. V České republice dochází od roku 2012, s výjimkou období 2010–2011, až do současnosti k neustálému zvyšování počtu obyvatel. V roce 2015 byl absolutní stav o více než 342 tisíc obyvatel vyšší než v roce 2002. Mezi těmito 13 lety vývoje došlo k 3,4% nárůstu počtu obyvatel České republiky. Zásadní rozdíl mezi trendem vývoje obou území nastal na konci prvního desetiletí 21. století. Zatímco, jak již bylo popsáno výše, počet obyvatel v České republice neustále rostl, tak naopak v Královéhradeckém kraji stále dochází od roku 2009 ke značnému snižování početního stavu obyvatelstva. Od roku 2009 do roku 2015 se absolutní počet obyvatel Královéhradeckého kraje snížil o více než 3 200 lidí, což v relativním pojetí značí pokles o 0,6 %. Po celé sledované období se Královéhradecký kraj podílel na celkovém počtu obyvatel České republiky zhruba 5,3 %.

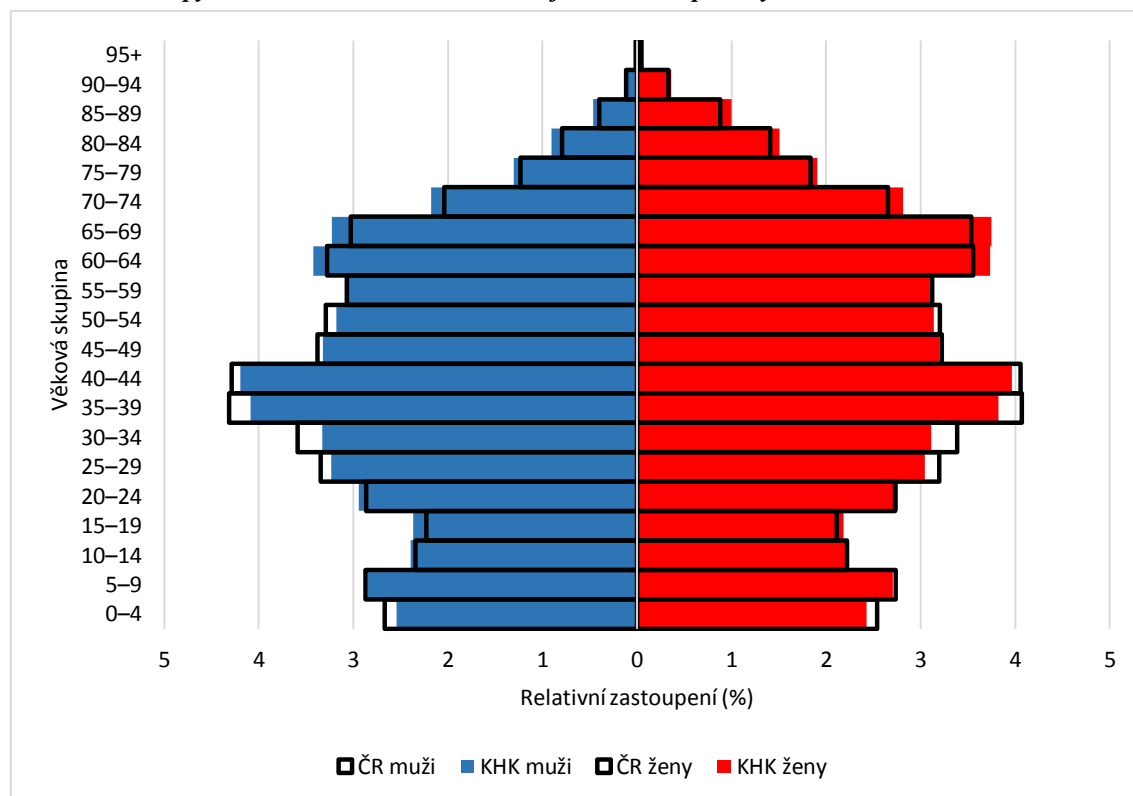
Obr. 1: Vývoj absolutního počtu obyvatel Královéhradeckého kraje a České republiky, 1991–2015

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016c)

Věková pyramida České republiky, a tedy i Královéhradeckého kraje, prošla během posledních více než 20 let značnými proměnami. V následujících dvou obrázcích (obr. 2 a 3) jsou zobrazeny pyramidy za rok 1991 a 2015, vždy k 31. 12. daného roku. Hlavní změnou je poměrně značné zestárnutí obyvatelstva. V roce 1991 dětská složka obyvatelstva (0–19 let) tvořila u obou území 29 % celkového obyvatelstva, zatímco v roce 2015 se děti podílely na celkovém počtu obyvatel pouze z 20 %. Pokud by jako dětská složka byly brány děti ve věku 0–14 let, tak by 20 % obyvatelstva tvořila již v roce 1991, a v roce 2015 by to byl již pouze 15% podíl. Podíl ekonomicky aktivních obyvatel (20–64 let) se mezi uvedenými roky téměř neměnil. Jak v Královéhradeckém kraji, tak v České republice, se osoby v produktivním věku podílely na skladbě obyvatelstva 58 %, zatímco v roce 2015 byl tento podíl nepatrně vyšší, konkrétně 61 % v Královéhradeckém kraji, respektive 62 % u České republiky. V roce 2015 měl Královéhradecký kraj ze všech krajů České republiky nejnižší podíl ekonomicky aktivních obyvatel (ČSÚ, 2016c). Vlivem stárnutí obyvatelstva došlo u věkové pyramidy mezi roky 1991 a 2015 k přesunu dětské složky do postreprodukční složky (65 a více let). Osoby v důchodovém věku tvořily v roce 1991 skladbu obyvatelstva Královéhradeckého kraje a České republiky z 13 %. V roce 2015 byl již jejich podíl 18 % u České republiky a v Královéhradeckém kraji dokonce 20 %. V tomto roce měl tento kraj rozkládající se ve východní části Čech jednoznačně nejvyšší podíl osob ve věku 65 a více let, a proto je krajem s nejstarším obyvatelstvem (ČSÚ, 2016c). Nejnižší podíl ekonomicky aktivních a zároveň nejvyšší podíl osob v důchodovém věku v Královéhradeckém kraji za rok 2015 lze zřetelně pozorovat z obrázku 3, kde je především patrný značný celorepublikový podprůměr u podílu lidí ve věku 30–39 let, a naopak nadprůměrné zastoupení osob v každém pětiletém intervalu u osob starších 65 let.

Obr. 2: Věková pyramida Královéhradeckého kraje a České republiky k 31. 12. 1991

Zdroj: ČSÚ (2007), vlastní výpočty

Obr. 3: Věková pyramida Královéhradeckého kraje a České republiky k 31. 12. 2015

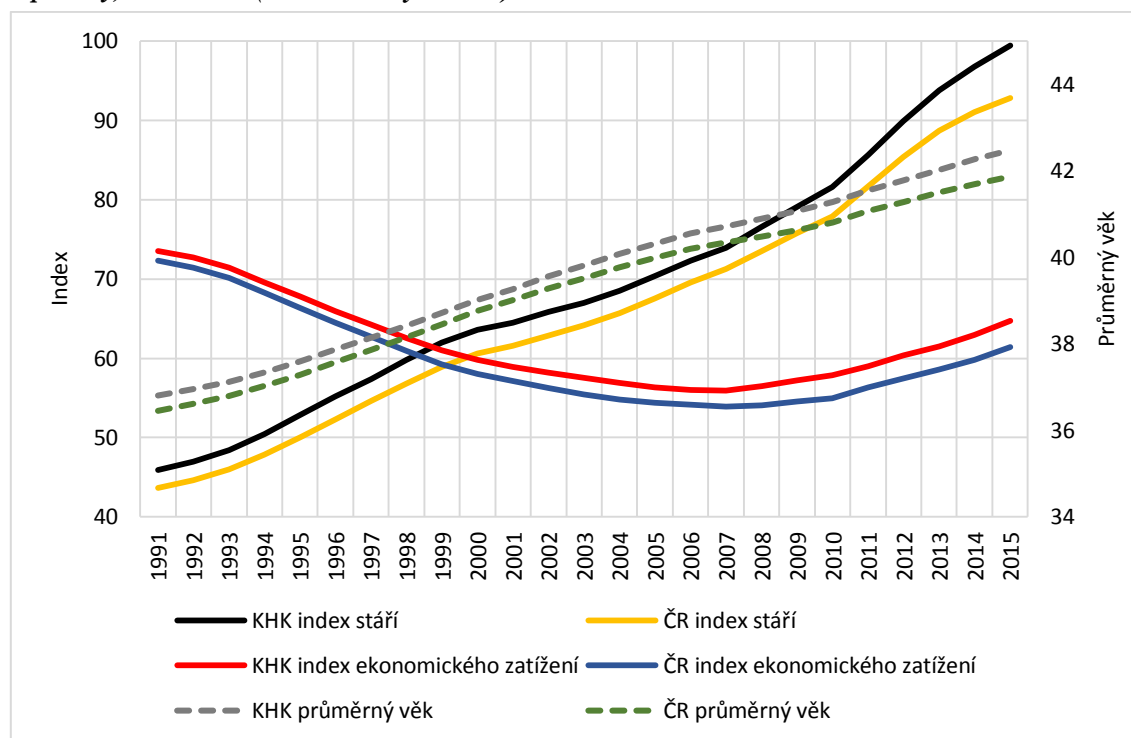
Zdroj: ČSÚ (2016c), vlastní výpočty

V níže uvedeném obrázku 4 jsou zobrazeny indexy stárí a ekonomického zatížení a celkové průměrné věky obyvatelstva Královéhradeckého kraje i České republiky. Všechny tři uvedené ukazatele potvrdí výše zmíněný fakt, že Královéhradecký kraj je krajem s nadprůměrně starým obyvatelstvem. Jako první je index stárí, který po celé sledované období měl téměř lineární nárůst. Ještě v roce 1991 připadalo v Královéhradeckém kraji 46 důchodců na 100 dětí (0–19 let). O 14 let později to již bylo 99 osob postreprodukční složky na 100 dětí. Mezi uvedenými roky se index stárí Královéhradeckého kraje zvýšil o více než 116 %. V České republice byl trend vývoje tohoto indexu prakticky totožný, pouze po celé období nabýval nižších hodnot. Index stárí České republiky se v roce 2015 oproti roku 1991 zvýšil o necelých 113 %.

Druhým zkoumaným indexem je index ekonomického zatížení, který jako jediný ukazatel v níže uvedeném obrázku dosáhl i klesajícího trendu. V roce 1991 připadalo v Královéhradeckém kraji 74 závislých osob na 100 ekonomicky aktivních osob a v České republice měl tento index hodnotu 72. V prvním desetiletí 21. století se otevřelo tzv. demografické okno, které vzniklo v důsledku snížení porodnosti a s tím i značnou převahou ekonomicky aktivních osob nad těmi ekonomicky neaktivními. Tato situace je obrovskou příležitostí pro investici do ekonomického růstu, avšak nastává pouze jednou a na nedlouhý časový interval. V další generaci dochází k uzavírání demografického okna, protože populace a počet závislých osob se opět zvyšuje (Ringén, 2003). Tento zlom nastal u Královéhradeckého kraje i České republiky v roce 2007. V uvedeném roce byla hodnota indexu ekonomického zatížení ve východočeském kraji 56 a v České republice 54. Od roku 2007 dochází k postupnému uzavírání demografického okna, neboť v roce 2015 již byla hodnota indexu 65 u Královéhradecka a 61 u České republiky.

Posledním zkoumaným ukazatelem v níže uvedeném obrázku 4 je celkový průměrný věk obyvatel obou územních jednotek, který vykazoval pouze rostoucí tendence. V roce 1991 byl tento věk v Královéhradeckém kraji roven 36,8 roků a v České republice 36,4 roků. Značný nárůst se v roce 2015 zastavil na hodnotě 42,5 let u Královéhradeckého kraje a 41,9 let u České republiky. Průměrný věk obyvatel Královéhradeckého kraje se během těchto 24 let vývoje zvýšil o 5,7 let, což je v relativním pojetí nárůst o 15,4 %. U České republiky byl nárůst velmi podobný, konkrétně o 5,4 let v absolutním pohledu a relativně došlo ke zvýšení průměrného věku obyvatel o 14,9 %.

Obr. 4: Index stáří a ekonomického zatížení a průměrný věk populace Královéhradeckého kraje a České republiky, 1991–2015 (k 31. 12. daných roků)

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016c), vlastní výpočty

Na závěr této podkapitoly bude představeno srovnání vybraných základních demografických ukazatelů Královéhradeckého kraje, České republiky a také ostatních krajů, které již vydaly koncepci rodinné politiky, pro rok 2014, respektive 2015 (tab. 1). Úhrnná plodnost byla u všech uvedených územních jednotek na podobné úrovni. Maxima dosáhl Kraj Vysočina s hodnotou 1,59 a naopak minima nabylo Hlavní Město Praha s hodnotou 1,45. U průměrného věku matky při narození dítěte opět vyčnívá Praha, neboť matky z této administrativní jednotky průměrně rodí ve značně vyšším věku (32,3 let) než je celorepublikový průměr (30,6 let) i průměr ostatních krajů s koncepcí (30,3 let). Královéhradecký kraj byl v roce 2014 jediným ze všech územních jednotek, kde byl průměrný věk matky při narození dítěte nižší než 30 let, konkrétně to bylo 29,9 let. Střední délka života mužů i žen je téměř u všech krajů s vlastní koncepcí vyšší než celorepublikový průměr. V případě mužů je výjimkou Olomoucký kraj, kde byla naděje dožití tohoto pohlaví 75,3 let, a v případě žen je naopak lehce pod hranicí průměru Plzeňský kraj s nadějí dožití 81,4 let. Ve výše uvedeném obrázku 4 byl zobrazen vývoj celkového průměrného věku, zatímco v níže zobrazené tabulce 1 je srovnán průměrný věk dle pohlaví s ostatními kraji s koncepcí za rok 2015. Mezi muži Královéhradecký kraj zabírá druhé místo po kraji Plzeňském, kde je průměrný věk 41 let. Naopak mezi průměrnými věky žen již východočeský region s hodnotou 43,8 let dominuje. Posledním analyzovaným ukazatelem je index stáří. Ačkoliv má Královéhradecký kraj nejstarší obyvatelstvo, tak nejvyšší hodnoty dosáhla Praha, kde připadá 100,6 důchodců na 100 dětí. Kdyby v indexu jako dětská složka byly použity děti ve věku 0–14 let, tak by Královéhradecký kraj dosáhl jednoznačně nejvyšší hodnoty (ČSÚ, 2016c). Nejnižšího podílu postreprodukční složky na složce dětské dosáhl, bude-li vynechána Česká republika, Kraj Vysočina, kde připadá 93,5 důchodců na 100 osob dětské složky. Ukazatele průměrných věků obou pohlaví a indexu

stáří byly v roce 2015 u všech krajů s vlastní koncepcí vyšší než je celorepublikový průměr, což značí nadprůměrné stáří obyvatel těchto krajů. To může být jedním z důvodů vzniku koncepcí a zároveň bezesporu do budoucna hlavní oblastí, na kterou by se kraje měly zaměřit.

Tab. 1: Vybrané základní demografické ukazatele za rok 2015 Královéhradeckého kraje, České republiky a krajů, které vydaly koncepci rodinné politiky

Kraj	Úhrnná plodnost	Průměrný věk matky při narození dítěte	Střední délka života mužů	Střední délka života žen	Průměrný věk mužů	Průměrný věk žen	Index stáří
Královéhradecký	1,55	29,9	76,6	81,9	40,8	43,8	98,1
Jihomoravský	1,55	30,8	76,3	82,2	40,4	43,4	95,0
Olomoucký	1,50	30,4	75,3	82,0	40,5	43,6	94,9
Plzeňský	1,47	30,3	76,2	81,4	41,0	43,4	97,1
Praha	1,45	32,3	77,7	82,6	40,4	43,4	100,6
Vysočina	1,59	30,3	76,7	82,3	40,6	43,4	93,5
Česká republika	1,53	30,6	75,8	81,5	40,3	43,2	91,9

Poznámka: Údaje za úhrnnou plodnost a průměrný věk matky při narození dítěte jsou za rok 2014

Zdroj: ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016c), ČSÚ (2016d), vlastní výpočty

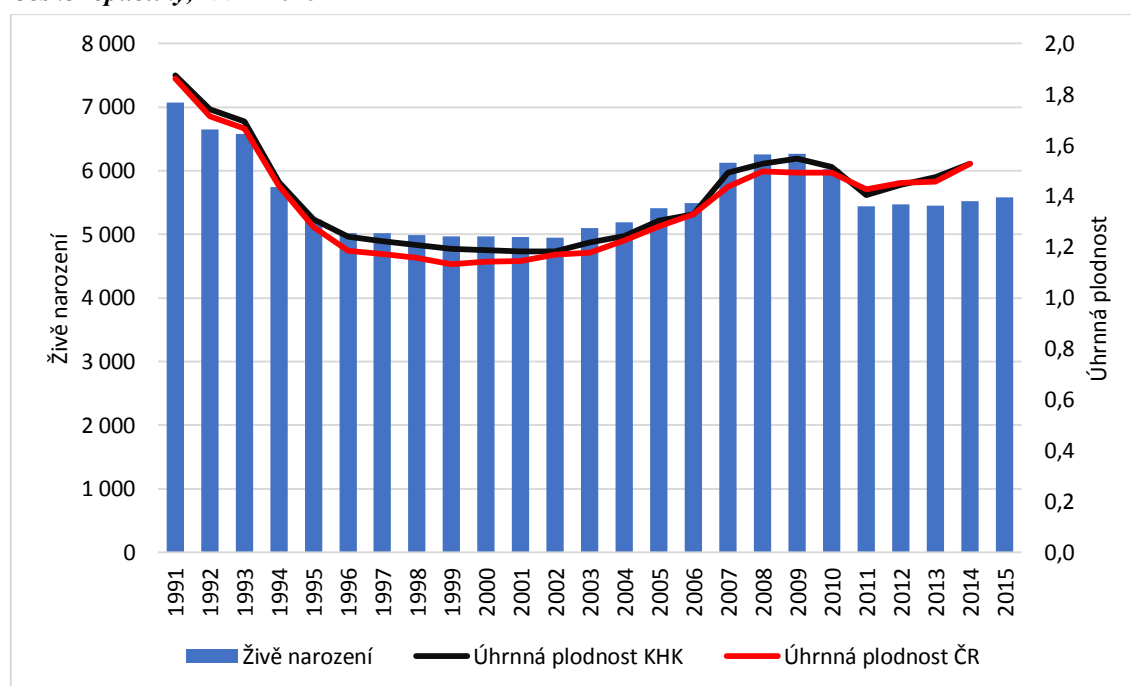
5.2 Porodnost a plodnost

Pronatalitní populační politika, která byla v České republice před rokem 1990, měla zajistit podporu porodnosti a populačního růstu a zároveň zpomalit stárnutí populace. V rámci její podpory byla rodinám s dětmi poskytována rozsáhlá podpora, například formou finančních dávek či rozvíjením zařízení péče o děti. Po politických a společenských změnách po roce 1989 došlo v České republice k postupnému opuštění pronatalitní politiky (Kocourková, 2010). To také přispělo k prudkému poklesu plodnosti pod hranici prosté reprodukce v 90. letech minulého století. V rámci celé České republiky se úhrnná plodnost od roku 1994 pohybovala pod hranicí 1,5 dítěte na ženu (Rychtaříková, 2008) a v Královéhradeckém kraji byla situace velmi podobná (ČSÚ, 2007). Od roku 1991 počet živě narozených i úhrnná plodnost postupně klesaly (obr. 5), výjimkami jsou pouze roky 1997 a 2000, kdy se počet živě narozených v Královéhradeckém meziročně zvýšil o pouhé 2, respektive 3 živě narozené děti. Historické minimum porodnosti a plodnosti České republiky bylo dosaženo v roce 1999, kdy se narodilo nejméně dětí a i úhrnná plodnost dosáhla svého historického minima 1,13 dětí na jednu ženu (Rychtaříková, 2008), zatímco Královéhradecký kraj svého minima dosáhl až v roce 2002, kdy byla hodnota úhrnné plodnosti 1,18.

Další vývoj počtu živě narozených a úhrnné plodnosti Královéhradeckého kraje je rozdělen rokem 2009. Od roku 2002 přichází kompenzační vlna porodnosti, která je způsobena především reprodukční aktivitou silných ročníků z přelomu 70. a 80. let 20. století, a také odkladem mateřství do vyššího věku (Rychtaříková, 2010). Díky tomu porodnost i plodnost během 7 let vzrostly o více než 20 %. Obecně tento nárůst lze považovat za výsledek působení dvou jevů, jimiž jsou opožděný kompenzační efekt a nástup nového stylu reprodukčního chování (Kocourková, 2008). V roce 2009, kdy nárůst dosáhl maxima v novém tisíciletí, je počet živě

narozených na hodnotě 6 261 a ukazatel úhrnné plodnosti dosáhl 1,55. Při pohledu na počty živě narozených je vidět stagnace po roce 2010, kdy se počet živě narozených pohybuje stále kolem hodnoty 5 500. V roce 2012, tedy v roce vydání Koncepce, se v Královéhradeckém kraji živě narodilo přesně 5 467 dětí, ale v následujícím roce 2013 byl počet o 16 dětí menší. V posledních dvou letech hodnota velmi nepatrně vzrostla a pohybovala se těsně nad hranicí 5 500 živě narozených. Situace v případě úhrnné plodnosti byla nepatrně odlišná, neboť její hodnota klesala od roku 2009 až do roku 2011, kdy se zastavila na hodnotě 1,40. Poté nastal poměrně rychlý nárůst až na hodnotu 1,53 dítěte na ženu v roce 2014. V případě úhrnné plodnosti došlo po vydání Koncepce k značnému nárůstu, nicméně je to spíše odraz věkové struktury. Vypovídající je především počet živě narozených, který v žádném z roků období Koncepce nezaznamenal výrazné výkyvy.

Obr. 5: Vývoj počtu živě narozených a úhrnné plodnosti v Královéhradeckém kraji a úhrnné plodnosti České republiky, 1991–2015

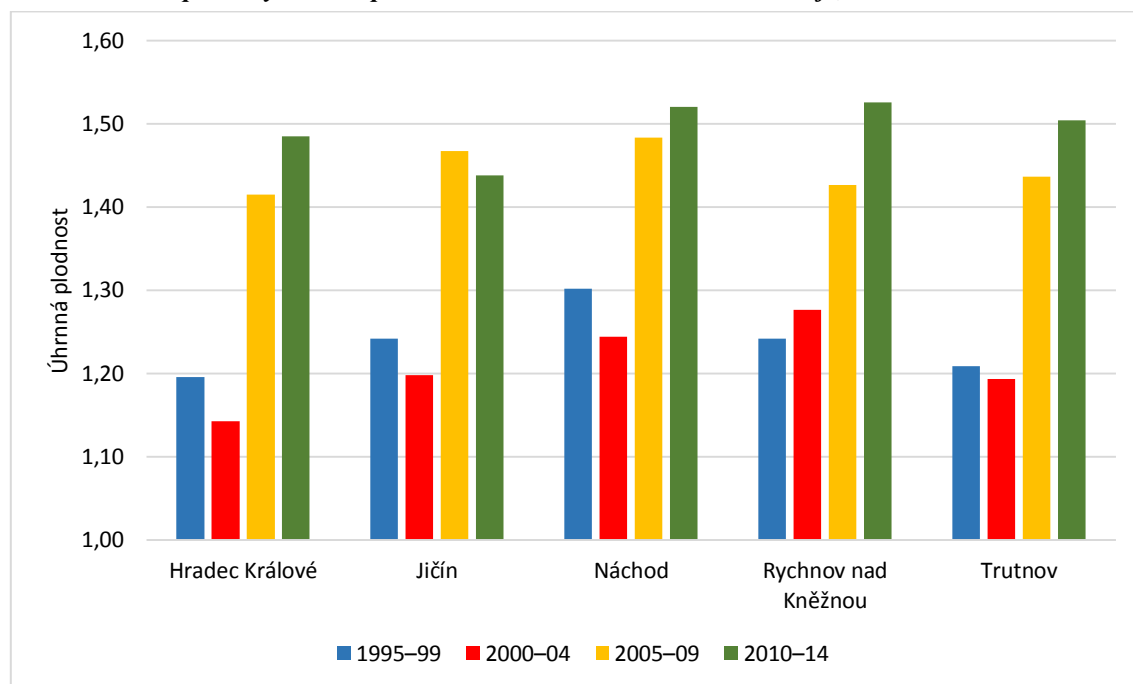

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015a), ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016a), KDGD, vlastní výpočty

Královéhradecký kraj je z hlediska úrovně úhrnné plodnosti dle okresů značně diferenciovaný, což dokládá i následující obrázek 6, kde jsou uvedené pětileté průměry hodnoty úhrnné plodnosti v okresech. Od roku 2000 lze pozorovat jak se populační vlna, která na území České republiky nastala (Kocourková, 2008), projevuje na jednotlivých regionech kraje. Obecně nejvyšší úrovně úhrnné plodnosti dosahoval okres Náchod, a naopak nejnižší Hradec Králové. Za pětiletí 1995–1999 měl náchodský okres průměrnou úhrnnou plodnost 1,30 a okres Hradec Králové 1,20. V období 2000–2004 nejvyšší hodnoty nabytí okres Rychnov nad Kněžnou, konkrétně dosáhl 1,28. V tom samém období byl ukazatel úhrnné plodnosti při hodnotě 1,14 opět nejnižší v královéhradeckém okrese. Opět nejvyšších hodnot nabytí okres Náchod v pětiletí 2005–2009, kdy se hodnota úhrnné plodnosti zastavila na 1,48. V tom roce byl okres Hradec Králové opět v rámci kraje na nejnižší úrovni, konkrétně dosáhl hodnoty 1,41. V posledním sledovaném období, tedy v intervalu let 2010–2014 byla nejvyšší úhrnná plodnost v okrese Rychnov nad

Kněžnou a nejnižší tentokrát v okrese Jičín. Na Rychnovsku dosáhl tento ukazatel hodnoty 1,53 a na Jičínsku naopak 1,44.

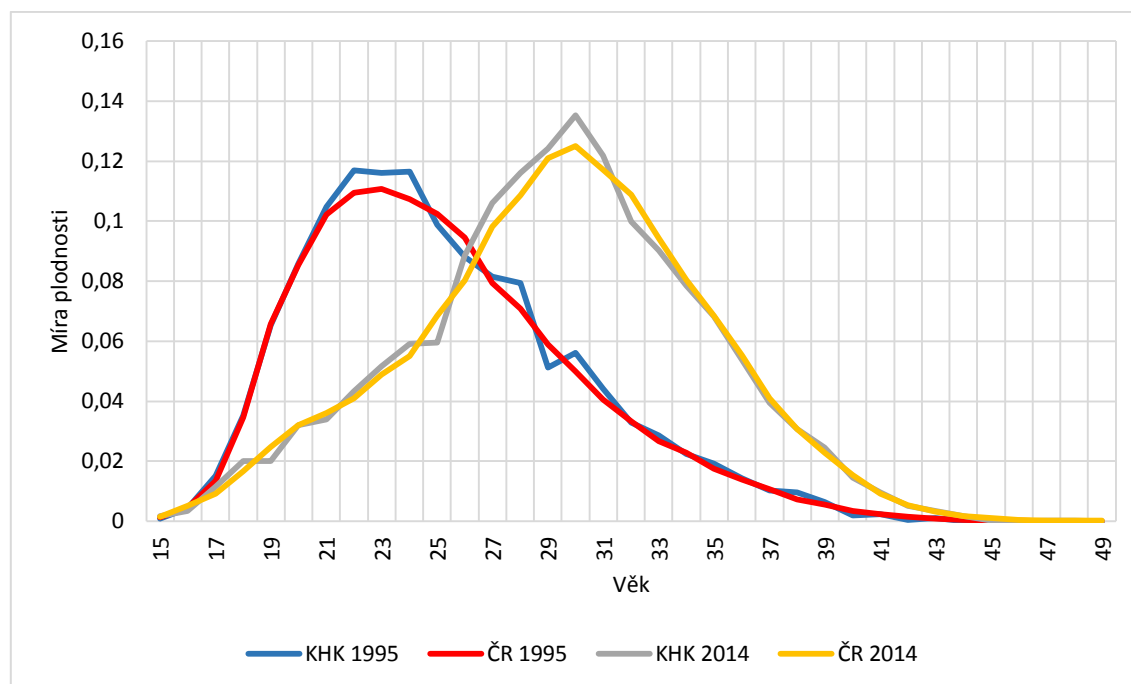
Obr. 6: Pětileté průměry úhrnné plodnosti okresů Královéhradeckého kraje, 1995–2014

Zdroj: KDGD, vlastní výpočty

Během posledních 20 let vývoje došlo v rozložení plodnosti poměrně k obrovským změnám. V následujícím obrázku číslo 7 jsou zobrazeny míry plodnosti podle věku za Královéhradecký kraj a Českou republiku v letech 1995 a 2014. Na první pohled je patrná nejzásadnější změna, již je přesun rození dětí do vyššího věku. Nejvyšší míra plodnosti v roce 1995 v Královéhradeckém kraji byla u žen ve věku 22 let. Hodnota této míry v uvedeném roce byla 0,117, zatímco v roce 2014 byla míra plodnosti u žen ve stejném věku pouze 0,043, což znamená pokles o více než 63 % během tohoto období. Naopak v roce 2014 se v Královéhradeckém kraji největší měrou na plodnosti podílely ženy ve věku 30 let. Hodnota míry plodnosti u žen v tomto věku byla v daném roce 0,135. Mezi lety 1995–2014 se míra plodnosti žen v uvedeném věku zvýšila o 51,5 %, neboť v roce 1994 dosahovala pouze hodnoty 0,056. Situace u České republiky byla velmi podobná, jen vlivem většího souboru populace a událostí bylo rozložení měr plodnosti rovnoměrnější. Kromě výše zmíněného posunu plodnosti do vyššího věku matky došlo také ke kumulaci intenzity plodnosti. Zatímco v roce 1995 v Královéhradeckém kraji i České republice měly největší podíl na plodnosti ženy ve věkové rozmezí 20–26 let, tak v roce 2014 se na celkové plodnosti nejvíce podílely především ženy ve věku kolem 30 let. Obecně lze tedy říci, že v polovině 90. let minulého století se na plodnosti významněji podílelo více věkových skupin žen, nežli tomu je v současnosti, kdy největší intenzita rození dětí je zejména kolem 30. roku života žen.

Obr. 7: Rozložení měr plodnosti podle věku matky v Královéhradeckém kraji a České republice v roce 1995 a 2014

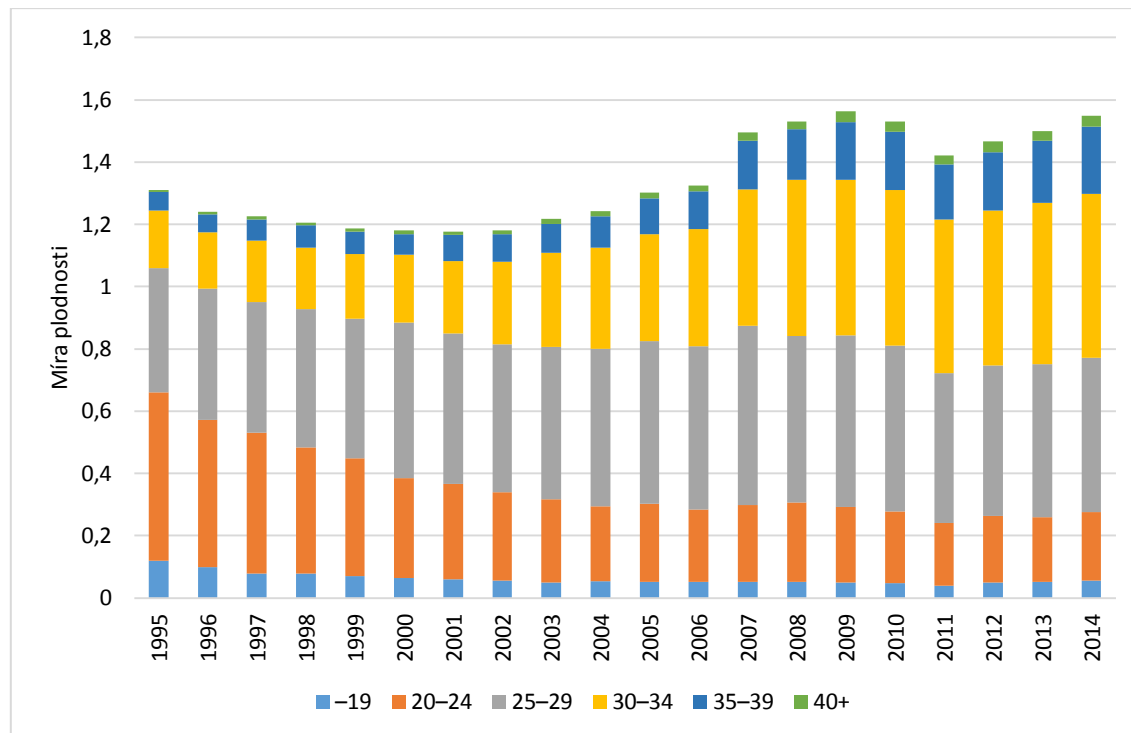

Zdroj: KDGD, ČSÚ (2015a), vlastní výpočty

V předchozím odstavci byly představeny hlavní změny v rozložení měr plodnosti během předešlých 20 let. V tomto odstavci budou podrobněji prozkoumány a popsány míry plodnosti podle věkových intervalů (vzniklé součtem měr plodnosti dle jednotek věku) Královéhradeckého kraje. Hlavním trendem ve vývoji specifických měr plodnosti (obr. 8) podle věku je přesun plodnosti z věkových skupin pod 19 let a 20–24 do skupin starších, konkrétně do 25–29 a 30–34 let. Tento nárůst měr plodnosti ve vyšším věku je zapříčiněn kombinací celkového snižování intenzity plodnosti a odkládáním narození potomka do vyššího věku (Rychtaříková, 2010). Míra plodnosti v nejnižší věkové skupině do 19 let ještě v roce 1995 dosahovala hodnoty 0,12, nicméně po postupném poklesu, který se v roce 2014 zastavil až na hodnotě 0,057, se snížila o více než 53 %. Významné změny proběhly u věkové skupiny 20–24 let, kde byla míra plodnosti v roce 1995 na hodnotě 0,54, ale po následném prudkém poklesu se v roce 2014 zastavila na hodnotě 0,22, což značí pokles o téměř 60 %. Naopak hodnoty věkové skupiny 25–29 let téměř po celé zkoumané období stagnovaly a pohybovaly se kolem hodnoty 0,500. Pouze v intervalu let 1995–1999 hodnoty míry plodnosti uvedené věkové skupiny klesly na rozmezí hodnot 0,400–0,450. Během celého 20 letého zkoumaného období pak míra plodnosti věkové skupiny 25–29 let vzrostla o necelých 24 %. Z hlediska podílu na celkové intenzitě plodnosti dostala nejvýznamnějších změn věková skupina žen 30–34 let. Hodnota v roce 1995 byla 0,184, nicméně v roce 2014 dosáhla již 0,526. Mezi těmito roky došlo k nárůstu o více než 185 %, avšak tento pozitivní trend nedokáže zcela nahradit ztrátu věkové skupiny 20–24 let, protože tento nárůst kompenzuje ztrátu uvedené věkové skupiny pouze částečně. U věkové skupiny 35–39 let došlo od roku 1995 téměř ke čtyřnásobnému zvětšení míry plodnosti, avšak v absolutním pojetí tento nárůst není tak enormní. Nejmenší změna v absolutním vyjádření nastala u věkové skupiny 40 a více let. Z hodnoty 0,006 v roce 1995 došlo ke zvýšení na 0,035 v roce 2014. Zajímavé je,

že naopak v relativním úhlu pohledu dostála tato věková skupina nejrazantnější změny, konkrétně došlo k nárůstu o více než 455 %. Z dat zobrazených v obrázku 8 je patrné, že na plodnosti žen se v současnosti nejvíce podílí věkové skupiny 25–29 a 30–34 let, zatímco v polovině 90. let minulého století měla na plodnost stěžejní význam skupina žen ve věku 20–24 a taktéž 25–29 let.

Obr. 8: Trendy měř plodnosti podle věku v Královéhradeckém kraji, 1995–2014

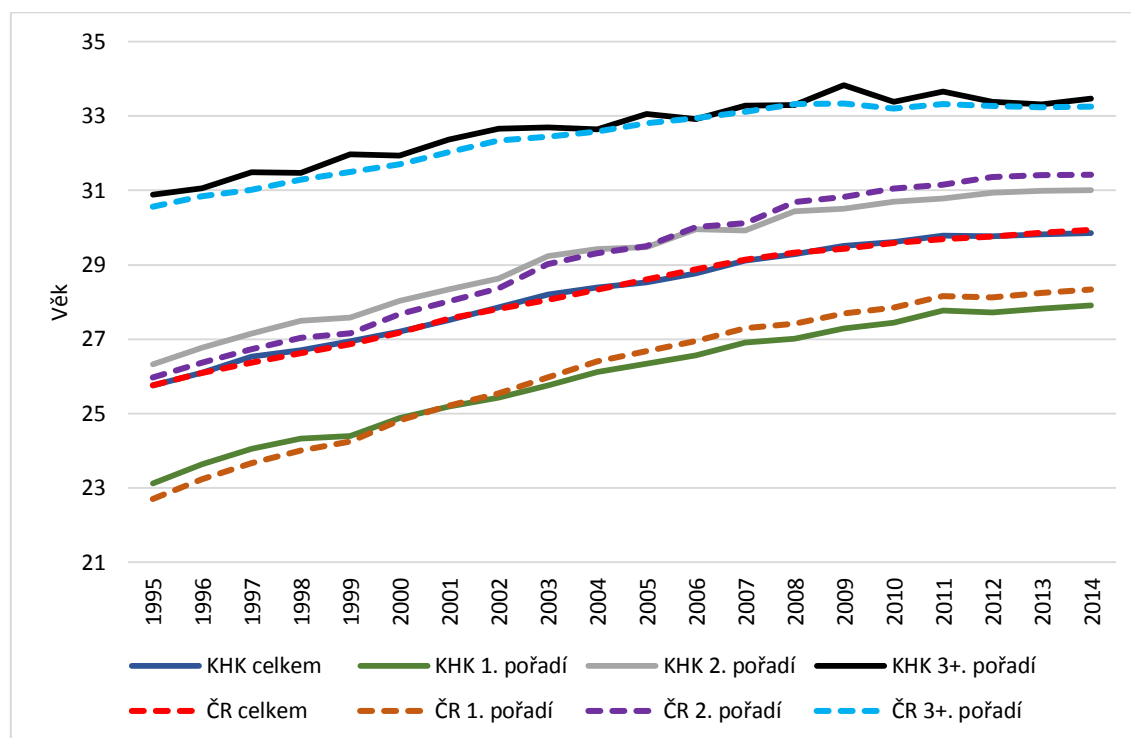
Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), KDGD, vlastní výpočty

Další důležitou charakteristikou plodnosti žen je průměrný věk matky při narození dítěte, jehož vývoj je znázorněn v obrázku 9. V tomto grafickém přehledu je názorně vidět nárůst průměrného věku matky při narození dítěte od roku 1995 a to u všech sledovaných pořadí. Tento trend poměrně přesně kopíruje vývoj průměrného věku pro celou Českou republiku. Na počátku sledovaného období, tedy v roce 1995, byl průměrný věk matek ve všech kategoriích, vyjma narozených ve třetím a vyšším pořadí, pod hranicí 27 let. Celkový průměrný věk byl v Královéhradeckém kraji 25,8 let a průměrný věk 1. pořadí byl 23,1 let. V tomto roce byl v České republice celkový průměrný věk totožný jako ve vybraném kraji, a u dítěte prvního pořadí byl nižší, konkrétně 22,7 let. V důsledku změn v 90. letech 20. století, které byly zmíněny výše, dochází ve všech kategoriích k nárůstu průměrného věku matek. V roce 2014 byl v kraji celkový průměrný věk matek 29,9 let, u dětí 1. pořadí 27,9 let, u dětí 2. pořadí 31 let a u dětí 3. a vyššího pořadí 33,5 let. Česká republika v totožném roce měla celkový průměrný věk matek taktéž 29,9 let, u dětí 1. pořadí to bylo 28,3 let, u dětí 2. pořadí 31,4 let a u dětí 3. a vyššího pořadí činil průměrný věk 33,3 let. Naopak v roce 2014 byly již všechny průměrné věky matek při narození dítěte vyšší než zmíněných 27 let.

Rozdíl celkových průměrných věků matek při narození dítěte mezi roky 2014 a 1995 byl 4,1 let v Královéhradeckém kraji i České republice. U dětí narozených jako první v pořadí byl v Královéhradecku rozdíl 4,8 let a u České republiky 5,6 let, u dětí druhého pořadí vykazoval Královéhradecký kraj rozdíl 4,7 let a Česká republika 5,5 let a v poslední kategorii, tedy děti

narozených ve třetím a vyšším pořadí byl rozdíl v Královéhradeckém kraji 2,6 let a v České republice 2,7 let. Největší změnu zaznamenal průměrný věk matky u dětí narozených jako první v pořadí a naopak nejmenší změny byly jak v Královéhradeckém kraji, tak i v České republice, u dětí nejvyššího, v tomto případě tedy třetího a vyššího pořadí. To je dáno především důvodem, že děti tohoto pořadí jsou méně časté a většinou se rodí matkám ve věku 30 a více let, a proto už dále není velký prostor pro posun jejich průměrného věku (Rychtaříková, 2008). V posledních letech, tedy především v letech, na které byla vydána Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje, již průměrný věk matek při narození dítěte u všech sledovaných pořadí stagnoval.

Obr. 9: Vývoj průměrných věků matek při narození dítěte v Královéhradeckém kraji a České republice, 1995–2014

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015a), ČSÚ (2015b), KDGD, vlastní výpočty

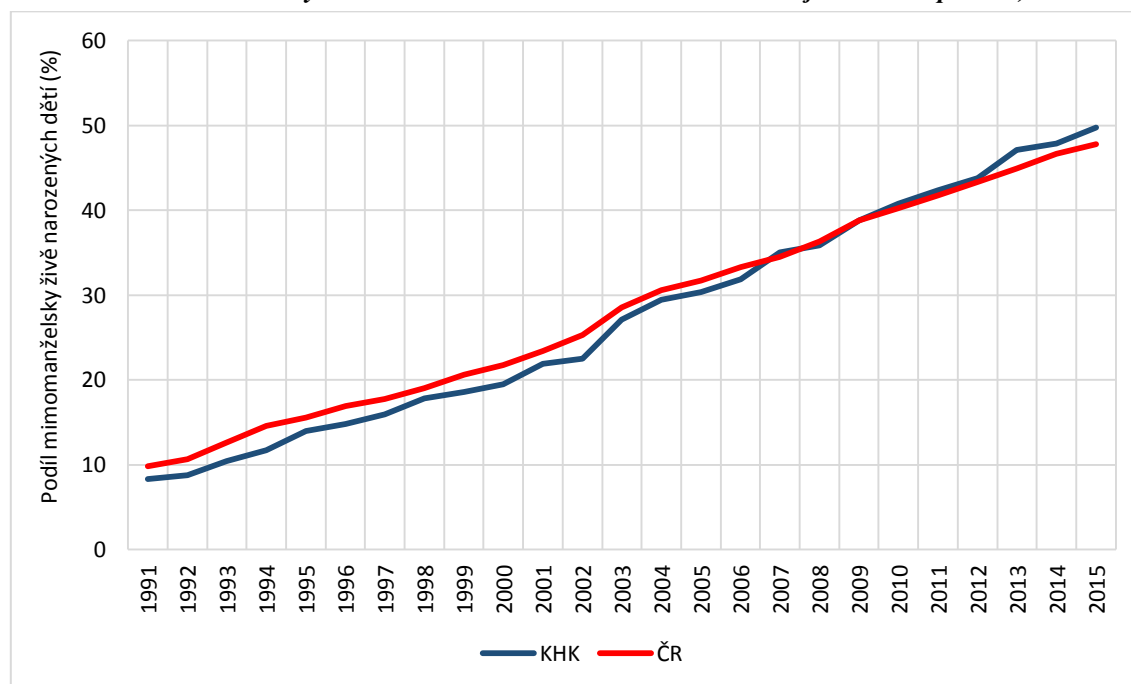
Výrazné změny nastaly také v rozložení narozených podle legitimacy, které jsou zobrazeny v obrázku 10. Tyto změny jsou zcela novým, ale poměrně významným znakem plodnosti jak České republiky, tak pochopitelně i Královéhradeckého kraje. Ještě na počátku devadesátých let 20. století byl podíl mimomanželských dětí v kraji 8,31 %. V minulosti se v případě neplánovaného těhotenství spíše uzavíral sňatek, zatímco v současné době je situace poměrně odlišná (Rychtaříková, 2008).

V celém sledovaném období dochází k téměř lineárnímu nárůstu podílu živě narozených dětí mimo manželství. Trend růstu křivky Královéhradeckého kraje je velmi podobný křivce České republiky. Po většinu sledovaného období je podíl živě narozených dětí mimo manželství větší v České republice, ale od roku 2010 až do současnosti je již tento podíl větší v Královéhradeckém kraji. Konkrétně v roce 2015 dosahuje 49,7 % (v České republice 47,8 %), čili téměř každé druhé dítě se narodí mimo manželství. Při současném tempu růstu je velmi pravděpodobné, že

v některém z nejbližších roku dojde k překročení hranice 50 % mimomanželsky živě narozených dětí.

Pro celou Českou republiku platí, že největší vliv na vysoký podíl mimomanželsky narozených dětí mají především děti prvního a také čtvrtého a vyššího pořadí. Tato vysoká váha prvního pořadí je dána tím, že v 1. pořadí se rodí nejvíce dětí. Naopak nejméně dětí mimo manželství se rodí ve druhém pořadí (Rychtaříková, 2008). Dále se mimo manželství rodí děti především mladším matkám a ženám s nižším vzděláním (Rychtaříková, 2007). Zásadní vliv na zvyšování podílu mimomanželsky narozených dětí má rozvolňování vztahu rodičovství a manželství, čím dochází k destabilizaci manželství a partneři volí formu dlouhodobého soužití namísto uzavírání sňatků (Rychtaříková, 2010).

Obr. 10: Podíl živě narozených mimo manželství v Královéhradeckém kraji a České republice, 1991–2014

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015a), ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016a), vlastní výpočty

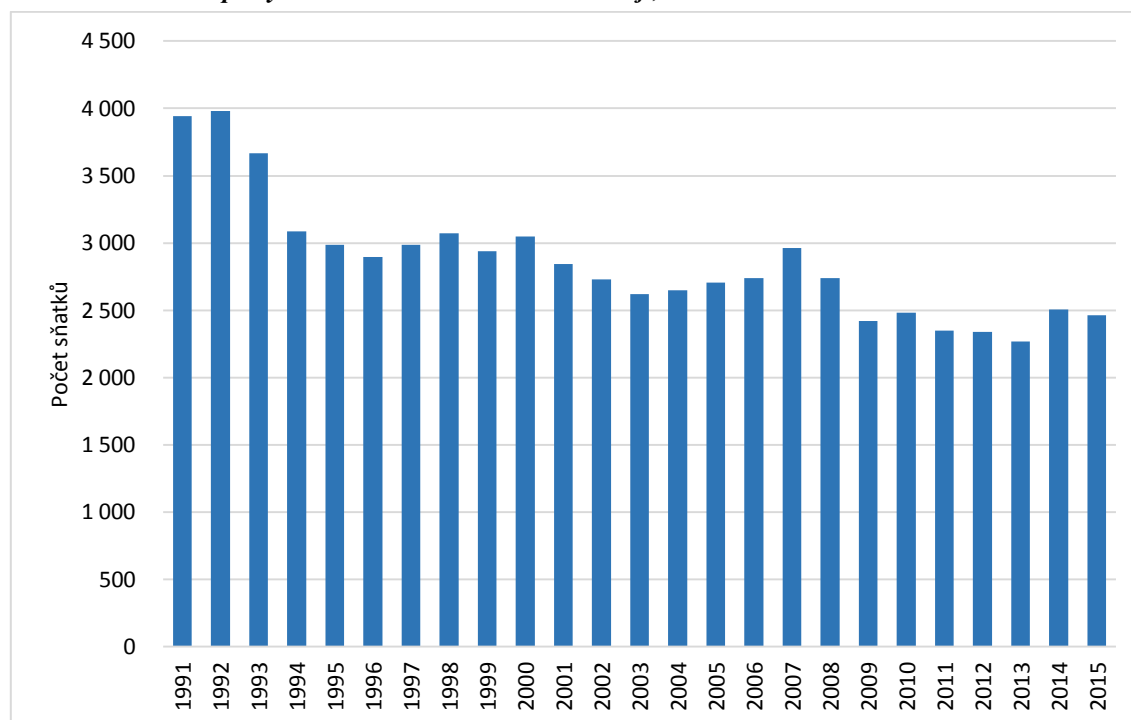
5.3 Sňatečnost

Na přelomu 80. a 90. let 20. století vstupovala alespoň jednou do manželství převážná část populace. V padesáti letech věku bylo svobodných 6 % mužů a 4 % žen. Věk při uzavření sňatků byl naprosto odlišný od současnosti, neboť mladí muži se poprvé ženili průměrně ve věku 24 let a ženy při prvním sňatku průměrně nedosahovaly ani 22 let věku. Změny v uzavírání sňatků přišly na začátku 90. let 20. století po změně politického a ekonomického uspořádání státu (Fialová a Kalibová, 2010). V současnosti lidé v České republice vstupují do prvního manželství spíše ve vyšším věku, což je dáno především poměrně dlouhým vzděláváním. Dalšími důvody je rostoucí liberalismus, nebo například prodlužování doby, která je nutná k získání dostatků prostředků na zařízení nové zpravidla samostatné domácnosti (Fialová, 2008).

Základním ukazatelem sňatečnosti je absolutní počet sňatků v období, jehož vývoj je zobrazen v obrázku 11. Pro základní vliv Koncepce rodinné politiky je to nejvíce vypovídající

ukazatel, protože z něho lze soudit, zda došlo k nějaké razantní změně v uzavírání sňatků, nebo zda má situace přirozený průběh. Ještě na začátku 90. let 20. století bylo každoročně v Královéhradeckém kraji uzavíráno téměř 4 000 sňatků. Od roku 1992, které je ve sledovaném období maximem s počtem 3 983 sňatků, došlo k prudkému poklesu. Tento pokles se zastavil v roce 1996 na hodnotě 2 895 sňatků, což znamená, že během těchto 4 let došlo ke snížení o téměř 30 %. Následně se vystřídají krátká období růstu a poklesu, avšak intenzita klesání je vyšší, a proto v roce 2013 počet sňatků v Královéhradeckém kraji dosahuje absolutního minima 2 268 sňatků. V následujících dvou letech je počet již vyšší, konkrétně 2 508 sňatků v roce 2014 a 2 465 sňatků v roce 2015. V období, na které byla Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje vydána, došlo nejprve k mírnému snížení, na nějž navazoval zhruba 10% nárůst. V absolutním pohledu došlo mezi lety 2013 a 2014 k navýšení o 240 sňatků, což sice není zanedbatelný počet, nicméně nejedná se o nikterak razantní změnu. V období Koncepce nedošlo celkově k žádným výjimečným výkyvům či změnám, proto v těchto letech lze hodnotit vliv Koncepce na nárůst sňatečnosti jako minimální.

Obr. 11: Absolutní počty sňatku v Královéhradeckém kraji, 1991–2015

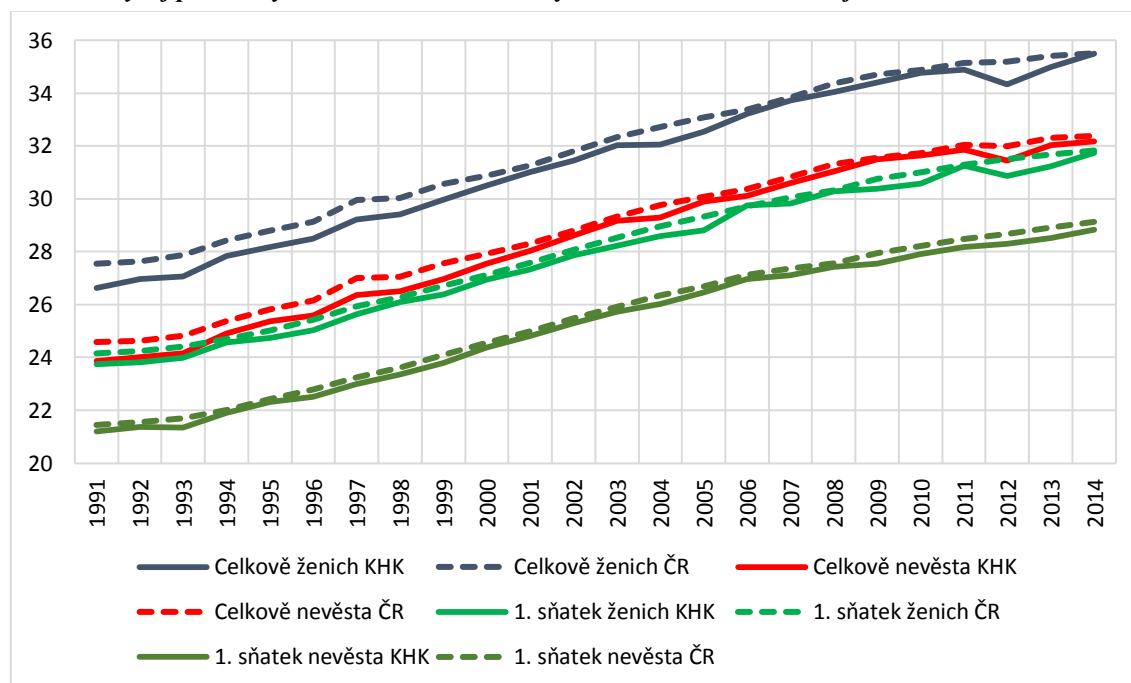
Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), ČSÚ (2016a)

Důležitým ukazatelem charakterizující strukturální změny sňatečnosti je průměrný věk při vstupu do manželství (obr. 12). U tohoto ukazatele nastaly značné změny, neboť se ve sledovaném období rapidně zvýšil. Ještě v roce 1991 byl celkový průměrný věk ženicha v Královéhradeckém kraji 26,63 let a nevěsty 23,86 let, zatímco v roce 2014 vystoupal u ženicha na 35,49 let a u nevěsty na 32,18 let. Trend postupného růstu v Královéhradeckém kraji byl velmi podobný tomu České republiky. Celkový průměrný věk u ženicha byl v České republice v roce 1991 27,5 let a u nevěsty 24,6 let. V posledním sledovaném roce se celkový průměrný věk ženicha zastavil na hodnotě 35,5 let a u nevěsty na 32,4 let. Rozdíl průměrných věků ženicha v Královéhradeckém kraji mezi roky 2014 a 1991 je 8,86 let a u České republiky 8 let. U nevěst

je tento rozdíl nepatrně nižší, konkrétně 8,32 let v Královéhradeckém kraji a 7,8 let v případě České republiky. V relativním pojetí došlo u mužů Královéhradeckého kraje k nárůstu o 33,3 % a 34,9 % u žen. U České republiky se jednalo o 29,1% nárůst u ženichů a 31,7% u nevěst. Mezi sledovanými roky došlo k většímu nárůstu celkového průměrného věku v Královéhradeckém kraji, a to přibližně o 3–4 % u obou pohlaví.

Velmi podobná situace nastává u průměrných věků při prvním vstupu do manželství, kde rozdíly průměrných věků mezi roky 2014 a 1991 jsou nepatrně nižší. Průměrný věk ženichů při prvním sňatku v Královéhradeckém kraji byl v roce 1991 23,7 let a u nevěst 21,2 let. Stejně jako u celkového průměrného věku, tak i v případě průměrného věku při prvním sňatku docházelo k postupnému navyšování, které se v případě ženichů v roce 2014 zastavilo na hodnotě 31,7 let a u nevěst na hodnotě 28,8 let. U České republiky opět docházelo k velmi podobnému růstu a změnám hodnot. Průměrný věk při prvním vstupu do manželského svazku byl v rámci České republiky v roce 1991 u ženichů 24,2 let a u nevěsty 21,4 let. V roce 2014 tento průměrný věk u ženichů dosáhl hodnoty 31,8 let u nevěst 29,1 let. Rozdíl mezi průměrnými věky při prvním sňatku byl v Královéhradeckém kraji mezi lety 2014 a 1991 v případě ženichů 8 let a u nevěst dosáhl 7,6 let. Relativně se průměrný věk při prvním vstupu do manželství v Královéhradeckém kraji u mužů zvýšil o 33,8 % a u žen o 35,8 %. U České republiky byl rozdíl mezi uvedenými průměrnými věky mezi lety 2014 a 1991 u ženichů i u nevěst stejný, konkrétně 7,7 let. Při pohledu na procentuální nárůst se uvedený průměrný věk u mužů zvýšil o 31,4 % a u žen o 36 %. Jak u celkového průměrného věku, tak i u průměrného věku při prvním sňatku byla jejich hodnota u ženichů i u nevěst po celé období lehce vyšší za Českou republiku než za Královéhradecký kraj.

Obr. 12: Vývoj průměrných věků ženicha a nevěsty v Královéhradeckém kraji, 1991–2014

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b)

V následující tabulce číslo 2 jsou zobrazeny všechny sňatky na základě rodinného stavu snoubenců. Nejvyšší podíl na celkovém počtu sňatků měli svobodní muži a svobodné ženy. Téměř po celé sledované období se na sňatečnosti podíleli více než třemi čtvrtinami. V roce 1991

svobodní muži uzavřeli 79,5 % z celkového úhrnu sňatků daného roku a v roce 2014 byl tento podíl 75,2 %. U žen byl tento podíl po celé sledované období nepatrně vyšší. Konkrétně v roce 1991 se svobodné ženy podílely na 80,4 % úhrnu sňatků žen a v roce 2014 na 76,8 % sňatků. Obecně lze říci, že došlo k mírnému poklesu sňatečnosti svobodných. Ovdovělí se na celkovém podílu sňatků podíleli velmi málo, konkrétně pouze zhruba jedním procentem u obou pohlaví v celém sledovaném období. Mnohem větší podíl zaujímají rozvedení, kteří se na sňatečnosti mužů v roce 1991 podíleli 19,1 % a u žen v totožném roce 18,4 %. S postupným poklesem sňatečnosti svobodných souběžně narůstal podíl sňatků rozvedených, který v uvedených vybraných letech dosáhl u mužů i žen maxima v roce 2010. V tomto roce se na všech sňatcích mužů podíleli rozvedení 26,7 % a rozvedené ženy se na sňatcích všech žen podílely 26,3 %. V posledním roce 2014 došlo k mírnému poklesu jak u mužů, tak i u žen. V tomto roce byl rozdíl mezi podílem sňatků rozvedených více než 2 procentní body (dále p. b.). Ve sňatečnosti mužů zaujali rozvedení 24 % a v případě celkového počtu sňatků žen zaujaly rozvedené ženy 21,9 %.

Tab. 2: Sňatky podle rodinného stavu snoubenců v Královéhradeckém kraji ve vybraných letech z období 1991–2014

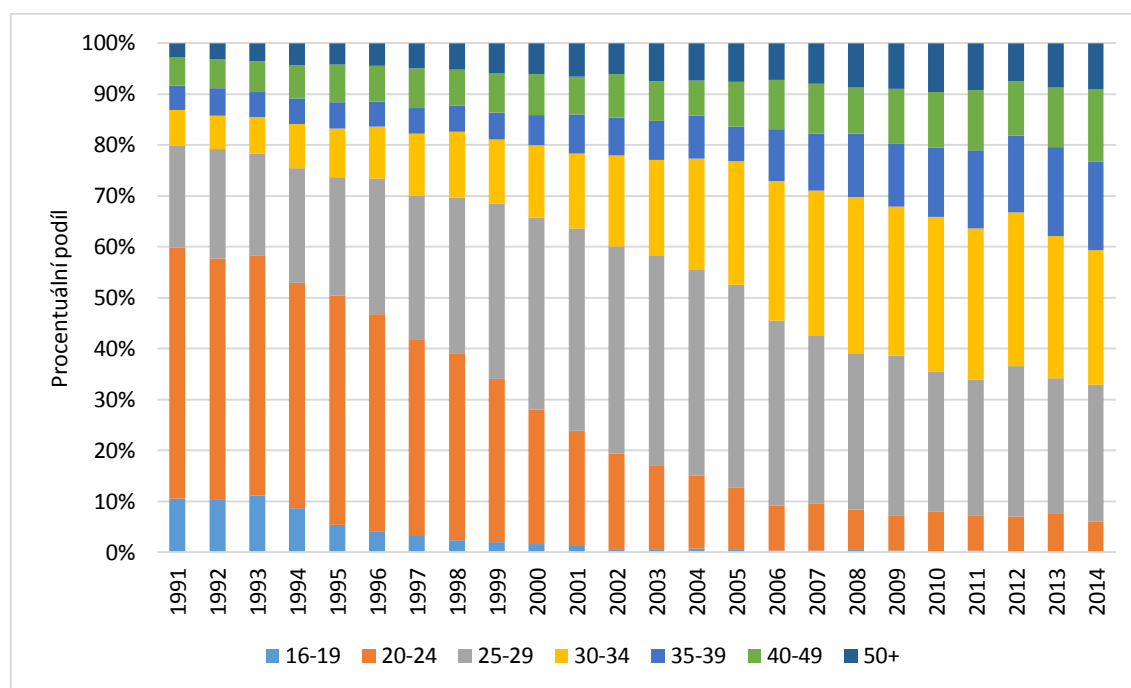
Rodinný stav	1991	1995	2000	2005	2010	2014
Počty sňatků – muži						
Svobodní	3 134	2 291	2 299	2 026	1 796	1 887
Rozvedení	754	661	717	652	663	601
Ovdovělí	53	34	33	28	25	20
Podíl z celkového počtu sňatků (v %)						
Svobodní	79,5	76,7	75,4	74,9	72,3	75,2
Rozvedení	19,1	22,1	23,5	24,1	26,7	24,0
Ovdovělí	1,3	1,1	1,1	1,0	1,0	0,8
Počty sňatků – ženy						
Svobodné	3 170	2 299	2 312	1 985	1 806	1 925
Rozvedené	727	656	708	684	654	550
Ovdovělé	44	31	29	37	24	33
Podíl z celkového počtu sňatků (v %)						
Svobodné	80,4	77,0	75,8	73,4	72,7	76,8
Rozvedené	18,4	22,0	23,2	25,3	26,3	21,9
Ovdovělé	1,1	1,0	1,0	1,4	1,0	1,3

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), vlastní výpočty

Poslední zkoumanou oblastí v rámci analýzy sňatečnosti Královéhradeckého kraje je věkové rozložení ženichů (obr. 13) a nevěst (obr. 14). V roce 1991 se podíleli ženiši ve věku 16–19 let na 10,6 % všech uzavřených sňatcích na území Královéhradeckého kraje. Po následném poklesu podíl této věkové skupiny na sňatcích v kraji činil v roce 2014 pouhé 0,2 %, což jsou v absolutním pojetí pouhé 4 sňatky se ženichem v této věkové kategorii, proto je v současnosti již raritou uzavření manželství v takto brzkém věku. Téměř polovina všech sňatků, konkrétně 49,3 %, v roce 1991 byla uzavřena muži ve věku 20–24 let. Především od roku 1996 nastal prudký pokles a v roce 2014 se tato věková skupina podílela na 5,8 % všech uzavřených sňatků. V této věkové skupině došlo k poklesu o 43,5 p. b. Vlivem posouvání sňatků prvního i dalšího pořadí do vyššího věku (Fialová, 2008) již zbylé věkové skupiny zaznamenaly nárůst podílu na celkovém počtu sňatků. Skupina ženichů ve věku 25–29 let se z podílu 20 % v roce 1991 zvětšila o 7 p. b. na 27 % podíl v roce 2014. Ovšem největšího podílu z celkového počtu sňatků dosáhla tato věková skupina v roce 2003, kdy byl její podíl 41,3 %. Největšího nárůstu a druhé největší celkové změny

dostála ve sledovaných letech věková skupina 30–34 let. V roce 1991 se tato věková skupina podílela na 7,1 % všech sňatků, zatímco v roce 2014 to již bylo 26,4 %, což činí nárůst o 19,3 p. b. Maximum věkové skupiny 30–34 let bylo v roce 2008, kdy tvořila podíl 30,6 % ze všech sňatků. Skupina ženichů ve věku 35–39 let se na všech sňatcích roku 1991 podílela pouhými 4,7 %, zatímco v roce 2014, kdy bylo současně i maximum této skupiny, to již bylo 17,4 %. Došlo tedy ke zvýšení o 12,7 p. b. Poslední dvě věkové skupiny již nejsou pětileté. První z nich, věková skupina ženichů ve věku 40–49 let, tvořila v roce 1991 5,6 % všech sňatků na území Královéhradeckého kraje. Po nárůstu o 8,6 p. b. již byl podíl této skupiny v roce 2014 14,2 %. Poslední věkovou skupinu tvoří muži, kterým bylo při vstupu do manželství 50 a více let. U této skupiny ve sledovaných letech došlo k nejmenší změně, konkrétně k nárůstu o 6,3 p. b.. V roce 1991 byl podíl na všech sňatcích touto věkovou skupinu pouze 2,8 %, avšak v roce 2014 byl již 9,1 %. Maximum u ženichů ve věku 50 a více let bylo v roce 2009, kdy se podíleli na 9,6 % všech sňatků.

Obr. 13: Podíl věkových skupin ženichů na celkovém úhrnu sňatků v Královéhradeckém kraji, 1991–2014

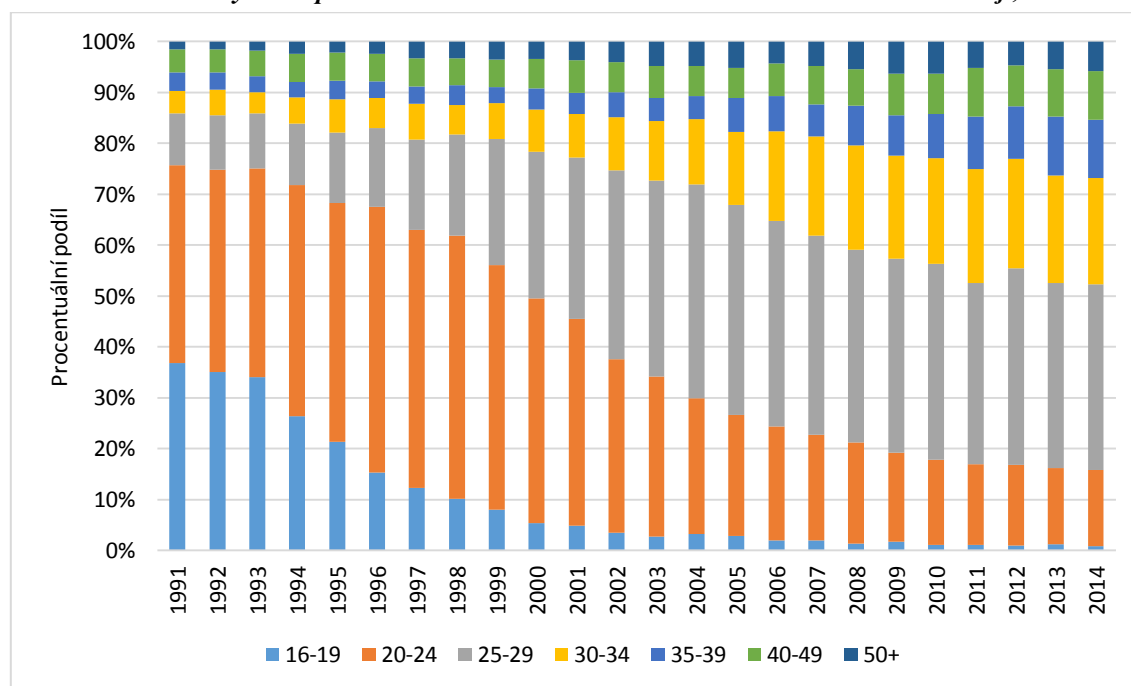

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), vlastní výpočty

U věkového rozložení nevěst Královéhradeckého kraje byl ve sledovaném období podobný trend jako u ženichů, nicméně posun ke starším věkovým intervalům nebyl tak velký, neboť ženy obecně uzavírají sňatky v mladším věku než muži. I u žen došlo ve dvou nejmladších věkových kategoriích k razantnímu snížení na podílu všech sňatků, zatímco u zbylých nastal nárůst. Nevěsty ve věku 16–19 let tvořily v roce 1991 36,8 % všech sňatků. Pokles jejich podílu na sňatcích se v roce 2014 zastavil na hodnotě 0,8 %, což znamená pokles o celých 36 p. b. V roce 2014 byl absolutní počet sňatků s nevěstou ve věku 16–19 let roven 21. Stejně jako v případě mužů, tak i u žen je v dnešní době sňatek v takto brzkém věku zcela výjimečný. Pokles o 23,9 p. b. nastal mezi lety 2014 a 1991 u věkové skupiny žen 20–24 let. V roce 1991 se jednalo o skupinu podílející se největší částí na celkovém počtu sňatků s podílem 38,9 %. Nicméně v roce 2014 se

jednalo až o třetí největší skupinu nevěst s podílem 15 %. V současnosti se na sňatcích žen nejvíce podílejí nevěsty ve věkové skupině 25–29 let. V roce 2014 se podílely na 36,6 % sňatků, zatímco v roce 1991 se jednalo o 10,2 %. Mezi uvedenými roky došlo k nárůstu o 26,4 p. b., což je druhá největší změna mezi věkovými skupinami nevěst. Další věkovou skupinou nevěst v pořadí jsou ženy ve věku 30–34 let, které se v roce 1991 podílely na 4,4 % všech sňatků. Po dosažení maxima v roce 2011, kdy se podílely na 22,4 % sňatků, se v roce 2014 jejich podíl zastavil na hodnotě 20,9 %. Mezi těmito 23 lety došlo k nárůstu o 16,5 p. b. Nevěsty ve věku 35–39 let měly podíl na 3,6 % ze všech svateb v Královéhradeckém kraji v roce 1991. V roce 2013 jejich podíl dosáhl maxima 11,6 % a o rok později, v roce 2014, byl 11,4 %. Mezi lety 2014 a 1991 nastal nárůst o 7,8 p. b. Nevěsta ve věku 40–49 let byla v roce 1991 u zhruba každé dvacáté svatby, konkrétně u 4,6 % z celkového počtu sňatků. V roce 2014, které bylo pro tuto věkovou skupinu i maximem v celém sledovaném období, se nevěsty v tomto věku podílely na 9,6 % ze všech sňatků v Královéhradeckém kraji. U žen v tomto věkovém intervalu došlo k nárůstu o 5 p. b. mezi roky 2014 a 1991. Poslední věkovou skupinou jsou nevěsty ve věku 50 a více let. Ženy v tomto věku měly 1,5% podíl na celkovém úhrnu sňatků z roku 1991. V letech 2009 a 2010 dosáhla tato skupina svého maxima, když její podíl nabyl hodnoty 6,2 % z uzavřených sňatků. V roce 2014 byla tato hodnota 5,7 %, což značí nejmenší změnu mezi věkovými skupinami nevěst mezi lety 2014 a 1991. Tato změna byla 4,2 p. b.

Obr. 14: Podíl věkových skupin nevěst na celkovém úhrnu sňatků v Královéhradeckém kraji, 1991–2014

Zdroj: ČSÚ (2007), ČSÚ (2015b), vlastní výpočty

5.4 Rodiny a domácnosti

Základní analýza stavu rodin a domácností je jediná oblast, které byla v Koncepci v kapitole o charakteristice kraje věnována větší pozornost. V Koncepci je uveden základní vývoj absolutního počtu cenзовých domácností, spolu s počty úplných a neúplných rodin, vícečlenných domácností a domácností jednotlivců. Dále je zmíněna struktura cenзовých domácností podle velikostních skupin obcí, a nakonec je pro analýzu a přiblížení situace rodin a domácností v Koncepci přidána tabulka s výsledky Sčítání lidu, domů a bytů za rok 2001, kde je rozdělení cenзовých domácností podle typu a počtu členů v domácnosti (KHK, 2012). Z tohoto důvodu byla analýza početního stavu domácností a jejich struktur provedena i v této práci pro možnost srovnání a analýzu dlouhodobého vývoje.

V následující tabulce 3 jsou uvedena data ze sčítání lidu za celkové počty hospodařících a cenзовých domácností v Královéhradeckém kraji. Časová řada je započata již rokem 1970 pro lepší představu průběhu vývoje formování počtu domácností. V každém období docházelo k nárůstu celkového počtu domácností a tento nárůst byl největší především v 70. a 90. letech minulého století. V roce 1970 bylo zhruba o 3,5 % více cenзовých domácností nežli hospodařících, zatímco v roce 2001 byl tento rozdíl už přibližně 1,5 %.

Tab. 3: Vývoj indexu počtu hospodařících a cenзовých domácností v Královéhradeckém kraji v letech sčítání od roku 1970 (100 %) do roku 2011

Rok	1970	1980	1991	2001	2011
Hospodařící domácnosti	100	109	110,1	117,3	119,1
Cenzové domácnosti	100	106,6	108,1	114,9	–

Zdroj: ČSÚ (2009a), ČSÚ (2015c), ČSÚ (2016b), vlastní výpočty

Během 10 let oddělujících od sebe sčítání v letech 2001 a 2011 došlo u domácností z hlediska početnosti k poměrně značnému snížení (tab. 4). V roce 2011 jsou domácnosti tvořeny méně členy nežli v roce 2001, čemuž nejvíce napomohlo zvýšení počtu domácností jednotlivců. Mezi sledovanými roky došlo k navýšení počtu domácností tvořených jedním členem o 8,5 %. K mírnému vzrůstu došlo i u počtu domácností tvořených dvěma členy, v tomto případě se jejich absolutní počet zvětšil o 1 645, tedy o 2,5 %. U domácností skládajících se ze tří a čtyř členů nastal ve sledovaném období naopak poměrně značný pokles. V případě tříčlenných domácností došlo v absolutním pojetí k poklesu o 4 454 domácností, v relativním pojetí o 10,1 %. V případě domácností, které jsou tvořeny čtyřmi členy, došlo k největšímu snížení počtů. Zatímco v roce 2001 bylo těchto domácností 41 042, tak v roce 2011 jich bylo o 5 750 méně, konkrétně 35 292. Mezi sledovanými roky nastal pokles o 14 %. Posledním typem podle členů jsou domácnosti složené z 5 a více lidí. U těchto domácností došlo mezi roky 2001 a 2011 k navýšení jejich počtů o 3 027, nicméně zde je největší potřeba brát v potaz rozdíl mezi cenзовými a hospodařícími domácnostmi, neboť hospodařící domácnosti složené z více domácností cenзовých jsou nejvíce zastoupeny právě v této kategorii.

Pokles porodnosti, který na území České republiky i Královéhradeckého kraje probíhal od 90. let 20. století, se pochopitelně i značně projevil na počtu závislých dětí v domácnosti. U domácností, ve kterých není žádné závislé dítě, nedošlo prakticky k žádné změně. V případě

domácností s jedním závislým dítětem došlo ke snížení o 4 969, což je 13,5% pokles v relativním měřítku. V nedávné minulosti mívá klasický typ rodiny většinou dvě děti, zatímco v současnosti již pouze jedno. Tento trend se projevil na snížení domácností se dvěma závislými dětmi, u kterých došlo k největší změně u počtu domácností, a také tím, že počet domácností s jedním dítětem značně převyšuje domácnosti s dětmi dvěma. V roce 2001 bylo při sčítání lidu zjištěno 34 253 domácností se dvěma závislými dětmi, avšak v roce 2011 byl tento počet 25 517. Mezi těmito 10 lety došlo ke snížení o 8 736 domácností, což v relativním pojetí činí o pokles o 25,5 %. Snížení počtu nastalo i u domácností se třemi a více dětmi, kde nebylo tak značné v absolutním pojetí, zatímco relativně zde nastala největší změna. Mezi lety 2001 a 2011 se absolutní počet těchto domácností zmenšil o 1 948, čili relativně o 30,7 %.

Tab. 4: Relativní zastoupení (v %) domácností podle členů a podle počtu závislých dětí v domácnostech o jedné rodině v Královéhradeckém kraji v letech 2001 a 2011

Rok	Podíl domácností podle počtu členů					Podíl domácností o jedné rodině podle počtu závislých dětí			
	1	2	3	4	5 a více	0	1	2	3 a více
2001	29,2	29,3	19,3	18	4,3	51,1	23,3	21,6	4
2011	31,6	30	17,4	15,5	5,6	56,9	22,2	17,8	3,1

Poznámka: Za rok 2001 cenzové a za rok 2011 hospodařící domácnosti

Zdroj: ČSÚ (2015c), ČSÚ (2016b), vlastní výpočty

Poslední analyzovanou oblastí u domácností Královéhradeckého kraje je složení domácností podle typu za rok 2011 (tab. 5). Z celkového počtu 228 256 hospodařících domácností jich bylo 143 577 (62,9 %) tvořeno jednou rodinou, 3 463 (1,5 %) dvěma rodinami, 72 208 (31,6 %) bylo domácností jednotlivců a 9 008 (3,9 %) je vícečlenných nerodinných domácností. V případě domácností tvořených pouze jednou rodinou převládaly úplné rodiny nad těmi neúplnými. Úplných rodin bylo v této kategorii v roce 2011 na území Královéhradeckého kraje 115 071 a neúplných 28 506. Zatímco u úplných převládaly rodiny bez závislých dětí, tak u neúplných bylo více rodin se závislými dětmi. U domácností, jež jsou tvořeny dvěma a více rodinami, převládaly především dvě úplné rodiny a typ domácnosti s jednou úplnou a jednou neúplnou rodinou. Dále jsou v malém množství tvořeny dvěma neúplnými rodinami a zcela výjimečně se vyskytuje hospodařící domácnost složená ze tří a více rodin.

Tab. 5: Složení hospodařících domácností podle typu v Královéhradeckém kraji v roce 2011

	2011	Absolutní počet	Relativní zastoupení (%)
Typ hospodařící domácnosti	1 rodina	143 577	62,9
	1 úplná rodina bez závislých dětí	68 242	29,9
	1 úplná rodina se závislými dětmi	46 829	20,5
	1 neúplná rodina bez závislých dětí	13 517	5,9
	1 neúplná rodina se závislými dětmi	14 989	6,6
	2 a více rodin	3 463	1,5
	2 úplné rodiny	1 639	0,7
	2 neúplné rodiny	211	0,1
	1 úplná a 1 neúplná rodina	1 582	0,7
	3 a více rodin	31	0,0
	Domácnost jednotlivce	72 208	31,6
	Vícečlenná nerodinná domácnost	9 008	3,9

Zdroj: ČSÚ (2016b), vlastní výpočty

5.5 Služby a ostatní

Jedním z východisek Koncepce je snaha o podporu sociálního začleňování pečujících osob. Jak bylo řečeno výše, pro toto východisko jsou především důležité fungující služby o děti, které v době tvorby Koncepce vykazovaly nedostatečnou kapacitu, a které mohou značně ovlivňovat rozhodnutí párů ohledně početí potomka. Nyní může být řečeno, že v tomto ohledu došlo během posledních let ke značnému zlepšení. Jako důkaz poslouží vývoj počtu a kapacit v MŠ Královéhradeckého kraje, který je zobrazen v tabulce číslo 6. Zde lze vidět každoroční nárůst počtu mateřských škol v kraji. Za pět školních let, které byly zmapovány, došlo k otevření 14 nových mateřských škol. Tento trend pochopitelně reflektoval zvyšující se celkový počet dětí v MŠ, který v každém následujícím období rostl, vyjma posledního roku, kdy došlo k poklesu. Nejprínosnější informací v tomto případě je poslední ukazatel, kterým je počet zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy. Tento počet dosáhl svého maxima ve školním roce 2013/2014, kdy bylo zamítnuto 2 110 žádostí, avšak po tomto roce došlo k prudkému poklesu, který se ve školním roce 2015/2016 zastavil na hodnotě 1 057 zamítnutých žádostí. Během dvou let došlo ke snížení zamítnutých žádostí v kraji o celou polovinu. Na základě výše uvedených dat lze hodnotit, že toto východisko Koncepce svůj účel plní, ale je nutné do budoucna i nadále sledovat a reagovat na demografický vývoj a pracovat s projekcí vývoje počtu a složení obyvatelstva, kterou vydává Český statistický úřad (ČSÚ, 2014). Dále je také žádoucí zaměřit úsilí na zmíněnou péči o děti do tří let věku.

Tab. 6: Vývoj počtu a kapacit MŠ v Královéhradeckém kraji, 2011–2016

Školní rok	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Celkový počet MŠ	296	298	304	307	310
Celkový počet dětí v MŠ	19 036	19 548	19 859	19 986	19 876
Žádosti o přijetí do MŠ, jimž nebylo vyhověno	1 706	2 025	2 110	1 472	1 057

Zdroj: MŠMT (2016)

Socioekonomickým ukazatelem mající značný vliv na rodinné chování je nezaměstnanost. Stejně jako například období ekonomických krizí, tak i ztráta zaměstnání a s tím související ztráta finanční jistoty, se značně projevuje na reprodukčním chování rodin. V období materiální nestability a nejistoty plodnost žen klesá. (Bono, Weber a Winter-Ebmer, 2015). V roce 2010 byla obecná míra nezaměstnanosti (tab. 7) s hodnotou 6,9 % nižší v Královéhradeckém kraji než v České republice, kde tento ukazatel dosáhl 7,3 %. V dalších letech byla již tato míra nižší na celorepublikové úrovni. V roce 2014 dosáhla obecná míra nezaměstnanosti hodnoty 6,2 % v Královéhradeckém kraji a 6,1 % v případě České republiky. Při porovnání trendu obecné míry nezaměstnanosti a úhrnné plodnosti Královéhradeckého kraje v uvedených letech lze pozorovat pouze minimální změny, u kterých nelze hledat vzájemnou závislost. Výjimkou je období 2013–2014, kdy se obecná míra nezaměstnanosti meziročně snížila z 8,2 % na 6,2 % a současně nastal nárůst úhrnné plodnosti z hodnoty 1,46 v roce 2013 na 1,53 v roce 2014. Změny v obecné míře

nezaměstnanosti ve sledovaném období nebyly tak razantní, aby dosáhly značného vlivu na úroveň úhrnné plodnosti.

Tab. 7: Obecná míra nezaměstnanosti (%) v Královéhradeckém kraji a České republice, 2010–2014

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Česká republika	7,3	6,7	7,0	7,0	6,1
Královéhradecký kraj	6,9	7,1	7,1	8,2	6,2

Zdroj: ČSÚ (2015e)

Posledním zkoumaným jevem v této podkapitole, který může ovlivňovat rodinné chování, je vývoj nejvyššího vzdělání žen (tab. 8). Vzdělanost žen je socioekonomickým ukazatelem, který má velký vliv na reprodukční chování, neboť se negativně vztahuje k plodnosti (Bongaarts, 1978). Na základě historického vývoje obecně platí, že ženy s vyšším vzděláním mají menší pravděpodobnost uzavření sňatku a rodí méně dětí nežli ženy s nejnižším vzděláním. Pokud ale ženy s nejvyšším vzděláním uzavřou sňatek, tak mají nízkou pravděpodobnost rozvodu a bývají se svým rodinným životem spokojeny (Isen a Stevenson, 2010). U žen bez vzdělání ve sledovaných letech nenastala žádná změna a hodnota byla konstantně půl procenta. Největších změn dosáhla kategorie žen bez vzdělání. Při sčítání lidu v roce 1991 bylo zjištěno 40,1 % žen, které mají základní či neukončené základní vzdělání. Po poklesu, který byl prudký především v 90. letech, byl podíl žen se základním včetně neukončeného vzdělání v roce 2011 již 21,5 %. U podílu žen se středním vzděláním včetně vyučení (bez maturity) neproběhly nikterak značné změny a hodnota se stále pohybovala kolem 30 %. V případě úplného středního vzdělání (s maturitou) došlo mezi lety 1991–2011 k mírnému nárůstu a tohoto vzdělání dosáhlo v Královéhradeckém kraji v roce 1991 23,7 % žen ve věku 15 a více let, a v roce 2011 jich bylo již 29,6 %. Nástavbové studium, za nějž jsou data až od roku 2001, bylo nejvyšším dosaženým vzděláním pro 3,7 % žen. Vyšší odborné vzdělání měla v roce 1991 pouhá desetina žen v kraji, zatímco v roce 2011 byl podíl žen s tímto vzděláním 1,6 %. Důležitou změnou je nárůst podílu žen s vysokoškolským vzděláním. V roce 1991 mělo vysokoškolský titul 4,2 % žen, avšak v roce 2011 bylo těchto žen 9,4 %.

Tab. 8: Podíl žen (%) ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání v Královéhradeckém kraji v letech sčítání, 1991–2011

Rok	1991	2001	2011
bez vzdělání	0,5	0,5	0,5
základní včetně neukončeného	40,1	28,4	21,5
střední vč. vyučení (bez maturity)	30,2	33,3	29,7
úplné střední (s maturitou)	23,7	26,6	29,6
nástavbové studium	–	2,9	3,7
vyšší odborné vzdělání	0,1	1,3	1,6
vysokoškolské	4,2	6,0	9,4
nezjištěno	1,3	1,0	4,1

Zdroj: ČSÚ (2009b), ČSÚ (2016b), vlastní výpočty

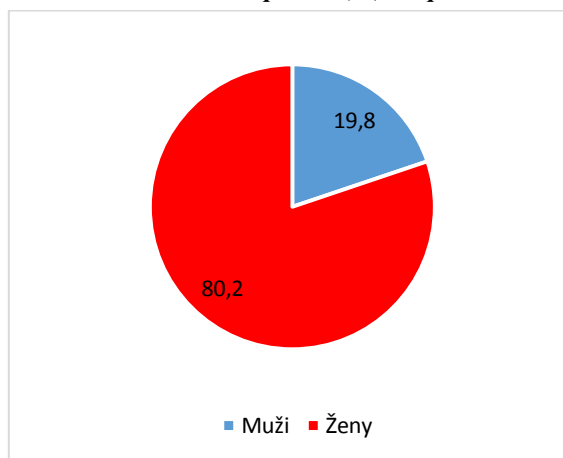
Kapitola 6

Hodnocení názorů obyvatel Královéhradeckého kraje

6.1 Deskriptivní analýza

V této kapitole budou zhodnoceny výsledky dotazníkového šetření mezi obyvateli Královéhradeckého kraje. Pro výzkum bylo získáno 116 validních odpovědí a cílem výzkumu bylo zjistit povědomí o Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého a některé další související informace. Ze všech platných odpovědí bylo pohlaví mužů zastoupeno pouze v 19,8 % případů, zatímco žen bylo 80,2 % (obr. 15). Důvod tohoto nepoměru byl zmíněn v kapitole o metodice.

Obr. 15: Podíl odpovědí (%) dle pohlaví

Zdroj: vlastní výpočty

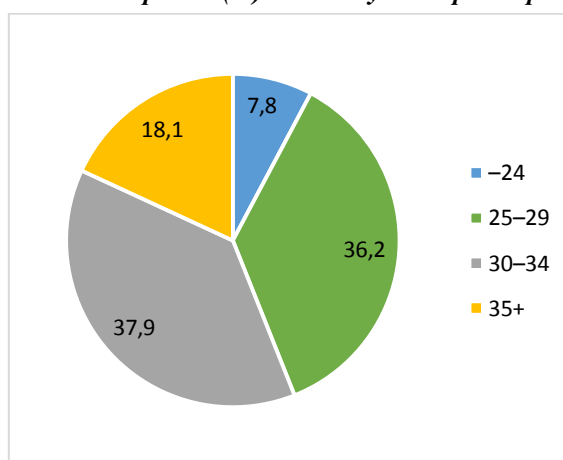
Dalším demografickým údajem charakterizujícím soubor respondentů je věk, pro nějž jsou v tabulce 9 uvedeny základní deskriptivní statistiky. Průměrný věk všech lidí zapojených do výzkumu byl 30,5 let, pouze pro muže činil 32,3 let a pro ženy 30,0 let. Mediánový a modální věk souboru respondentů byl shodně 30 let. Směrodatná odchylka vykazovala hodnotu 5,028 a rozptyl dosáhl 25,276. Nejmladšímu respondentovi bylo 22 let, zatímco nejstaršímu bylo 45, což činí rozsah mezi těmito hodnotami 23 let.

Tab. 9: Základní statistické ukazatele věku

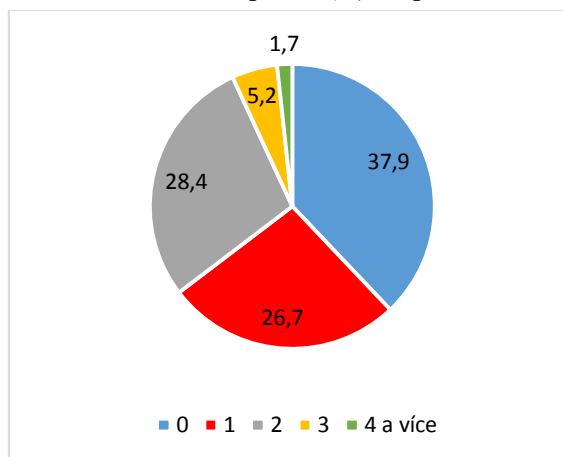
Průměrný věk	30,5
Průměrný věk mužů	32,3
Průměrný věk žen	30,0
Mediánový věk	30
Modální věk	30
Směrodatná odchylka	5,028
Rozptyl	25,276
Rozsah	23
Minimum	22
Maximum	45

Zdroj: výstup z programu SPSS

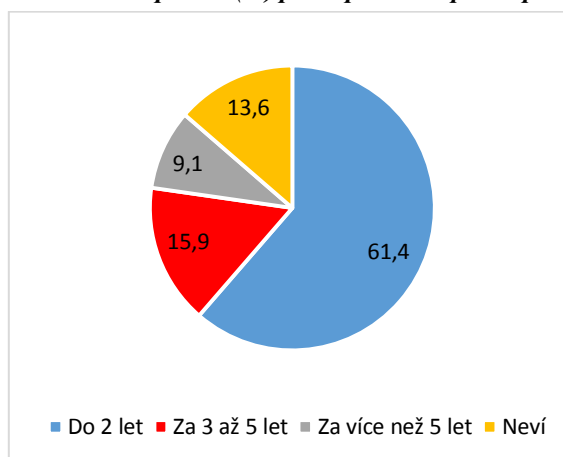
Pro přehlednost údajů o věku byli respondenti rozděleni do věkových skupin. Jejich procentuální zastoupení ze všech odpovědí je znázorněno v obrázku 16. Nejmladší věková skupina, která byla tvořena lidmi ve věku 24 let a méně, byla zastoupena nejméně. Do této věkové skupiny patřilo 7,8 % ze všech respondentů. Velké zastoupení měla věková skupina 25–29 let, do které náleželo 36,2 % dotazovaných. Největší zastoupení nastalo u věkové skupiny 30–34 let, která se ve výsledcích objevila ve 37,9 % případů. Zastoupení respondentů ve věku 35 let a více dosáhlo hodnoty 18,1 %.

Obr. 16: Podíl odpovědí (%) dle věkových skupin respondentů**Zdroj: vlastní výpočty**

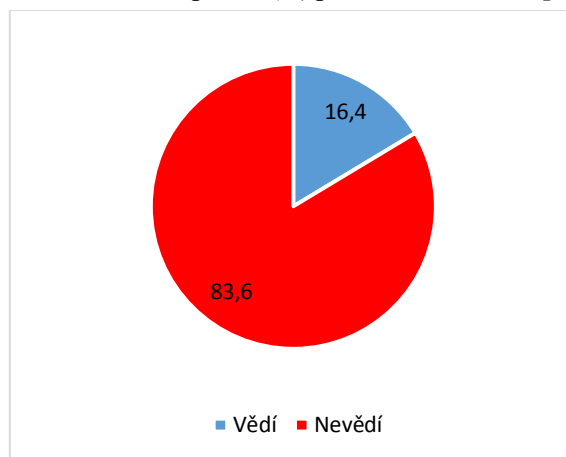
Důležitým zjišťovaným ukazatelem, především pro testování hypotéz, byl počet dětí (obr. 17). Ze všech získaných odpovědí bylo 37,9 % lidí, kteří ještě nemají potomka, a 62,1 % osob s alespoň jedním dítětem. Že mají jedno dítě, uvedlo 26,7 % lidí zúčastněných výzkumu. Pokud respondent měl potomka, pak nejčastěji uvedl, že má děti dvě. Tato odpověď se na celkovém úhrnu podílela 28,4 %. Vicedětné rodiny byly ve výzkumu zastoupeny minimálně, neboť tři děti byly uvedeny v 5,2 % odpovědí a 4 a více dětí se vyskytlo pouze u 1,7 % respondentů.

Obr. 17: Podíl odpovědí (%) dle počtu dětí**Zdroj: vlastní tvorba**

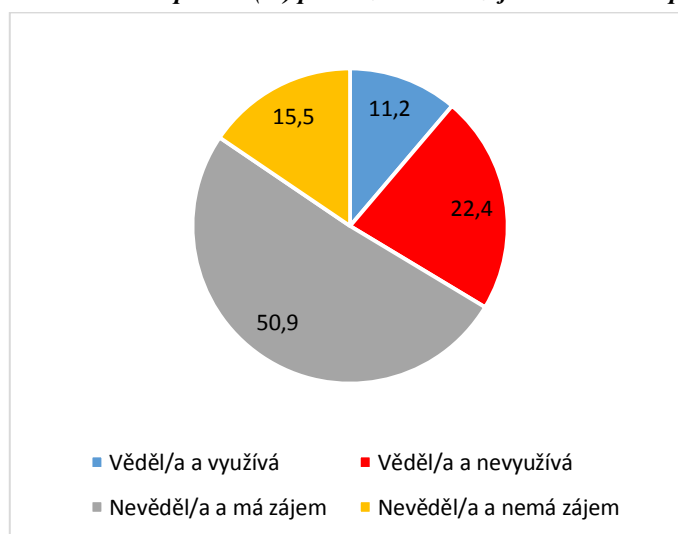
Pokud respondent uvedl, že ještě nemá dítě, tak nejčastější plánovaný horizont pro jeho početí byl do dvou let (obr. 18). Tato odpověď byla uvedena u 61,4 % lidí, jež nejsou rodiči. V 15,9 % případů bylo uvedeno, že chtějí mít dítě za tři až pět let. Za více než pět let plánuje zplození potomka 9,1 % respondentů a 13,6 % jich při sběru nevědělo. Bezesporně pozitivem je, že ani jednou nebyla zaznamenána odpověď, že neplánují mít v budoucnu dítě.

Obr. 18: Podíl odpovědí (%) podle plánu na početí potomka**Zdroj: vlastní výpočty**

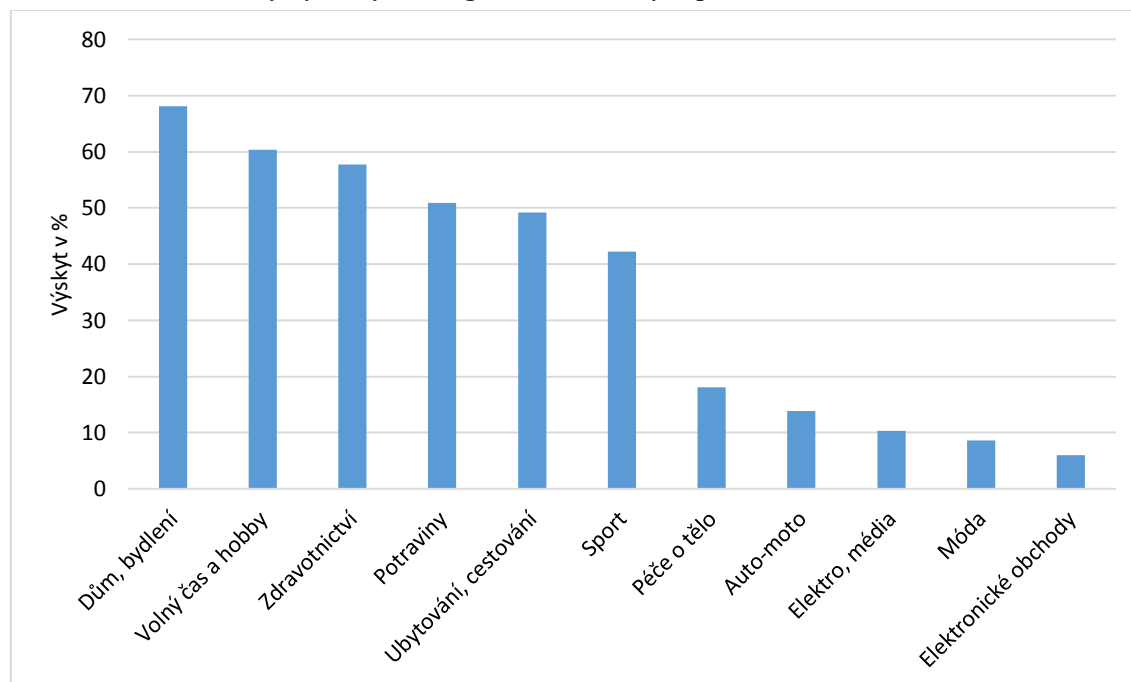
Stěžejní částí výzkumu bylo zjišťování, zda obyvatelé Královéhradeckého kraje vědí o tom, že byla krajem vydána Koncepce rodinné politiky, která má za cíl tvořit podmínky příznivé rodině (KHK, 2012). Jednou z hlavních výzkumných otázek a předpokladů bylo, že povědomí o tomto koncepčním dokumentu je mezi lidmi v kraji minimální. Na základě dat zobrazených v obrázku 19, lze tento předpoklad potvrdit, neboť 83,6 % respondentů o tomto faktu nevědělo.

Obr. 19: Podíl odpovědí (%) podle znalosti Koncepce**Zdroj: vlastní výpočty**

Další zkoumanou oblastí bylo povědomí o Rodinných pasech a případně, zda jsou respondenty využívány či je zaujaly (obr. 20). Ze všech lidí zapojených do výzkumu, jich 11,2 % Rodinné pasy znalo a zároveň i využívalo. Ve 22,4 % případů bylo dotazovanými uvedeno, že tento projekt znají, nicméně ho nevyužívají. Nejčastější odpovědí respondentů bylo, že Rodinné pasy neznají, ale zaujaly je. Tato odpověď se na celkovém úhrnu získaných dotazníků podílela 50,9 %. O Rodinných pasech nevědělo, a zároveň je ani nezaujaly, celkem 15,5 % lidí. Celkově tedy o tomto projektu vědělo pouze 33,6 % dotazovaných.

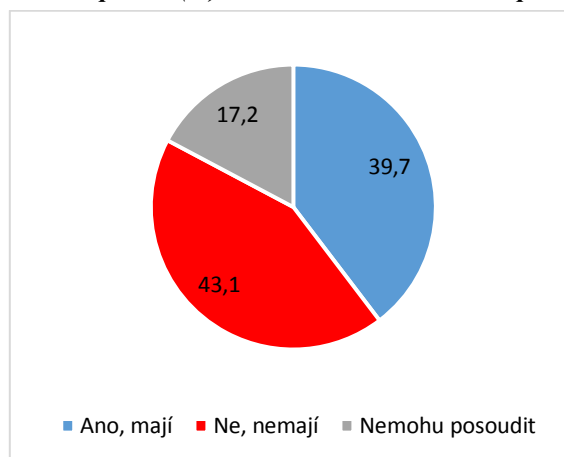
Obr. 20: Podíl odpovědí (%) podle znalosti a zájmu o Rodinné pasy**Zdroj: vlastní výpočty**

Rodinné pasy nabízí slevy a výhody v několika různých kategoriích. Mezi lidmi v Královéhradeckém kraji bylo zjišťováno, které kategorie jsou podle jejich názoru nejzajímavější a nejužitečnější, a v obrázku 21 je uvedeno kolik procent lidí danou kategorii zvolilo. Nejzajímavější oblastí byla podle respondentů dům a bydlení, kterou zvolilo 68,1 % lidí. Kolem 50 % všech dotazovaných volilo kategorie: potraviny, sport, ubytování a cestování, volný čas a hobby, zdravotnictví. Zbylé kategorie byly udávány pouze zřídka a pro obyvatelé Královéhradeckého kraje byly nezajímavými. Zajímavostí je, že kategorie ostatní nebyla zvolena ani v jednom případě.

Obr. 21: Procentuální výskyt daných kategorií slev Rodinných pasů

Zdroj: vlastní výpočty

V současnosti se příležitosti a možnosti žen velmi zlepšily, a to může mít značný vliv na rodinné chování. V dotazníku bylo zkoumáno, zda podle respondentů mají ženy v současnosti rovnocenné příležitosti jako muži (obr. 22). Podle 39,7 % dotazovaných jsou v současnosti příležitosti žen rovny těm mužským. Opačného názoru bylo 43,1 % respondentů a 17,2 % osob uvedlo, že nemohou posoudit.

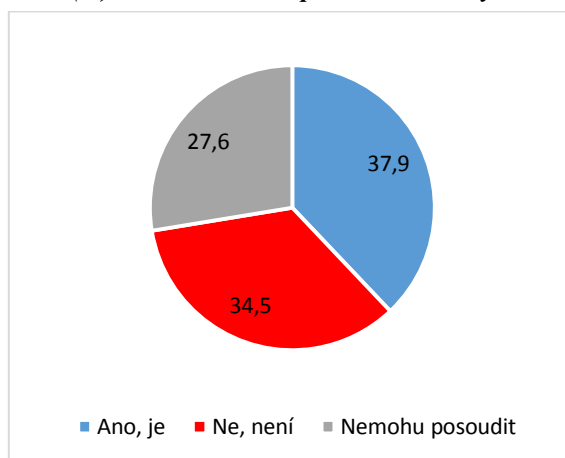
Obr. 22: Podíl odpovědí (%) dle názoru na rovnocenné příležitosti žen

Zdroj: vlastní výpočty

Jak již bylo zmíněno výše, tak pro rodiny jsou důležité služby péče o děti, a proto bylo mezi obyvateli Královéhradeckého kraje zjišťováno, zda je podle jejich názoru v jejich okolí dostatek kapacity v mateřských školách (obr. 23). Výsledky v případě této otázky mohou být ovlivněny různým místem sběru odpovědí. Rozložení odpovědí u této otázky bylo rovnoměrné. Podle 37,9 % respondentů bylo v jejich okolí dostatečné množství kapacity v mateřských školách.

Naopak 34,5 % dotazovaných uvedlo, že v jejich okolí je nedostatečná kapacita. Situaci ohledně stavu mateřských škol nemohlo posoudit 27,6 % osob.

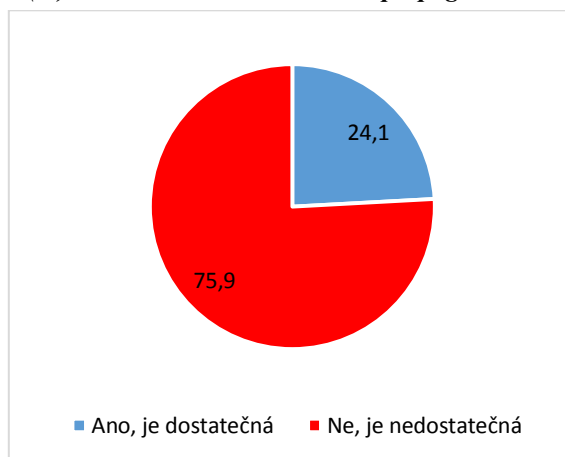
Obr. 23: Podíl odpovědí (%) dle názoru na kapacitu v mateřských školách v okolí bydliště

Zdroj: vlastní výpočty

Jako poslední bylo zjišťováno, zda je podle obyvatel Královéhradeckého kraje dostatečná medializace a propagace témat rodinné politiky (obr. 24). U této otázky uvedlo 24,1 % respondentů, že je dostatečná a zbylých 75,9 % odpovědělo, že medializace je nedostatečná.

Obr. 24: Podíl odpovědí (%) dle názoru na medializaci a propagaci témat Rodinné politiky v kraji

Zdroj: vlastní výpočty

6.2 Testování hypotéz

H1: Více než tři čtvrtiny respondentů neví o tom, že byla vytvořena Koncepce rodinné politiky v Královéhradeckém kraji.

Na základě výsledné p-hodnoty, která vyšla 0,018 lze zamítnout nulovou hypotézu H0, která říká, že tři čtvrtiny respondentů neví o tom, že byla vytvořena Koncepce rodinné politiky v Královéhradeckém kraji. V níže uvedené tabulce 10 je vidět rozložení odpovědí, ze kterého je patrné, že 84 % dotázaných o Koncepci nevědělo, zatímco pouhých 16 % lidí o ní vědělo. V tomto případě je tedy přijata alternativní hypotéza H1. Na základě této hypotézy a testu lze odpovědět na výzkumnou otázku této práce, že povědomí o Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje je mezi obyvateli nízké.

Tab. 10: Binomický test povědomí o Koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje

		Kategorie	Počet	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	p-hodnota
Povědomí o K RP KHK	Nevěděl/a	1	97	,84	,75	,018
	Věděl/	0	19	,16		
	Celkem		116	1,00		

Zdroj: výstup z SPSS

H1: Více než tři čtvrtiny respondentů si myslí, že medializace a propagace témat rodinné politiky je nedostatečná.

U tohoto testu nelze nulovou hypotézu H0 zamítnout, neboť výsledná p-hodnota vyšla 0,464. Nulovou hypotézou H0 v tomto případě je, že tři čtvrtiny respondentů si myslí, že medializace a propagace témat rodinné politiky je nedostatečná. Při pohledu na níže uvedenou tabulku 11 lze vidět důvod pro nezamítnutí nulové hypotézy H0, neboť názor na nedostatečnou medializaci mělo 76 % ze všech dotázaných.

Tab. 11: Binomický test názoru na medializaci témat rodinné politiky

		Kategorie	Počet	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	p-hodnota
Dostatečná medializace	Není	2	88	,76	,75	,464
	Je	1	28	,24		
	Celkem		116	1,00		

Zdroj: výstup z SPSS

H1: Povědomí o Koncepci rodinné politiky je závislé na tom, zda respondenti mají dítě.

Testována byla nulová hypotéza H0: Povědomí o Koncepci rodinné politiky není závislé na tom, zda respondenti mají dítě. Na základě Pearsonova χ^2 testu nebylo možné nulovou hypotézu H0 na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ při jednom stupni volnosti zamítnout, protože výsledná signifikance měla hodnotu 0,254. Odpovědi o povědomí o Koncepci je v kategorii rodičů i bezdětných jsou rozloženy velmi podobně. Ačkoliv tedy převažuje neznalost Koncepce rodinné politiky, tak na to nemá vliv počet dětí.

Tab. 12: Kontingenční tabulka s četnostmi povědomí o Konceptu rodinné politiky podle toho, zda má respondent dítě

		Děti		Celkem
		Nemá	Má	
Povědomí o K RP KHK	Věděl/a	5	14	19
	Nevěděl/a	39	58	97
Celkem		44	72	116
p-hodnota		0,254		

Zdroj: výstup z SPSS

H1: Názor na dostatečnou kapacitu mateřských škol v okolí bydliště respondentů je závislý na tom, zda dotazovaní mají dítě.

Testována byla nulová hypotéza H0: Názor na dostatečnou kapacitu mateřských škol v okolí bydliště respondentů není závislý na tom, zda dotazovaní mají dítě. Na základě Pearsonova χ^2 testu byla nulová hypotéza H0 na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ při dvou stupních volnosti zamítnuta, protože výsledná signifikance měla hodnotu 0,005. Z tohoto důvodu byla přijata alternativní hypotéza H1, která říká, že názor na dostatečnou kapacitu mateřských škol v okolí bydliště respondentů závisí na tom, zda dotazovaní mají dítě.

Tab. 13: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na kapacitu mateřských škol podle počtu dětí

		Děti		Celkem
		Nemá	Má	
Dostatečná kapacita v MŠ	Je	10	34	44
	Není	15	25	40
	Neví	19	13	32
Celkem		44	72	116
p-hodnota		0,005		

Zdroj: výstup z SPSS

H1: Názor na medializaci a propagaci témat rodinné politiky v kraji je závislý na tom, zda respondenti mají dítě.

Testována byla nulová hypotéza H0: Názor na medializaci a propagaci témat rodinné politiky v kraji není závislý na tom, zda respondenti mají dítě. Na základě Pearsonova χ^2 testu nebylo možné nulovou hypotézu H0 na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ při jednom stupni volnosti zamítnout, protože výsledná signifikance měla hodnotu 0,781. U rodičů i bezdětných je zastoupen názor na nedostatečnou medializaci témat rodinné politiky přibližně u tří čtvrtin lidí. Z toho lze usuzovat, že tento názor je obecně přijímaný a není determinován žádnou podmínkou, jako v tomto případě počtem dětí.

Tab. 14: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na medializaci témat rodinné politiky podle toho, zda má respondent dítě

		Děti		Celkem
		Má	Nemá	
Dostatečná medializace	Je	10	18	28
	Není	34	54	88
Celkem		44	72	116
p-hodnota		0,781		

Zdroj: výstup z SPSS

H1:Názor na medializaci a propagaci témat rodinné politiky v kraji je závislý na pohlaví.

Toto je jediný test prováděný v závislosti na pohlaví, u ostatních testovaných oblastí nebyly splněny podmínky pro použití testu. Testována byla nulová hypotéza H0: Názor na medializaci a propagaci témat rodinné politiky v kraji není závislý na pohlaví. Na základě Pearsonova χ^2 testu nebylo možné nulovou hypotézu H0 na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ při jednom stupni volnosti zamítnout, protože výsledná signifikance měla hodnotu 0,807. Myšlenka vyslovená u předchozí hypotézy je podpořena i v tomto případě, neboť i u obou pohlaví je názor na nedostatečnou medializaci témat rodinné politiky zastoupen v 75 % případů.

Tab. 15: Kontingenční tabulka s četnostmi názoru na medializaci témat rodinné politiky podle pohlaví

		Pohlaví		Celkem
		Muž	Žena	
Dostatečná medializace	Je	6	22	28
	Není	17	71	88
Celkem		23	93	116
p-hodnota		0,807		

Zdroj: výstup z SPSS

Kapitola 7

Zhodnocení Koncepce a nastínění doporučení

V následující kapitole bude zhodnocena Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje z teoretického pohledu a na základě poznatků a výsledků z analytické části. Nejprve proběhne zhodnocení z pohledu východisek a především přidání odlišností koncepcí Kraje Vysočiny, Jihomoravského a Olomouckého, které by mohly být pro další tvorbu koncepce přínosem.

Při hodnocení Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje je v první řadě důležité brát v potaz, že se jedná o první koncepční dokument tohoto typu. Proto je v současnosti především důležité, aby byla Koncepce nadále rozvíjena a především, aby reagovala na potřeby rodin v kraji a také na demografický vývoj. Toto je jeden z největších nedostatků Koncepce pro roky 2012–2016, kde v kapitole o charakteristice kraje byly uvedeny pouze základní informace, ale nebyla provedena podrobnější analýza demografických ukazatelů, které jsou důležité pro pochopení současné situace rodin. Koncepce se tedy téměř vůbec neopírala o vhodná demografická východiska, pouze o základní údaje o obyvatelstvu. Nastínění možné analýzy potřebných demografických ukazatelů sloužících jako podklad rodinné politice bylo provedeno v analytické části. V tomto ohledu lze dále čerpat inspiraci i z koncepcí Kraje Vysočina či Jihomoravského a Olomouckého kraje, kde byla provedena alespoň základní analýza demografických ukazatelů, zatímco Královéhradecký kraj vychází téměř jenom z údajů teoretických. Jediné drobné pozitivum v tomto ohledu je podrobnější analýza cenзовých domácností na území kraje, nicméně zde byli autoři Koncepce omezeni datovým podkladem, neboť v době tvoření Koncepce ještě nebyly zveřejněny výsledky Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, proto je analýza cenзовých domácností provedena pouze do roku 2001, takže tyto více než 10 let staré výsledky jsou v současnosti vhodné pouze pro hrubou představu situace v kraji. Při tvorbě další koncepce by bylo žádoucí se důkladně zaměřit na analýzu demografických ukazatelů, konkrétně zejména porodnosti a plodnosti, a zároveň mezi dílčí cíle zařadit podporu porodnosti. Královéhradecký kraj má nejstarší obyvatelstvo mezi všemi kraji České republiky (ČSÚ, 2015d) a proces demografického stárnutí bude tento problém dále značně prohlubovat. Zvyšování počtu lidí v důchodovém věku a pokles počtu obyvatel v ekonomicky aktivním věku budou mít za následek zvýšený nápor na sociální a zdravotní systém, proto pro udržení ekonomické rovnováhy je potřeba podporovat rodiny v porodnosti, aby docházelo k obměně ekonomicky aktivního obyvatelstva. Dále by bylo žádoucí zaměřit pozornost i na analýzu sňatečnosti, protože má na úroveň plodnosti také značný vliv.

Kraj Vysočina, Jihomoravský i Olomoucký kraj obsahují SWOT analýzy potřeb rodin v kraji, které jsou podkladem pro tvorbu jejich koncepcí. SWOT analýza poskytuje celkové hodnocení čtyř oblastí, kterými jsou stanovené silné a slabé stránky vnitřního prostředí a příležitosti a hrozby vnějšího prostředí. Z těchto čtyř oblastí je poté sestavena SWOT matice, podle které lze vyhodnotit současnou situaci a podle toho řešit problémy a nedostatky (Jakubíková, 2008). Nejpodrobněji se SWOT analýze věnoval Jihomoravský kraj, který ve své koncepci provedl tuto analýzu celkem pro čtyři typy rodin (rodiny s dětmi předškolního věku; rodiny s dětmi školního věku; rodiny s dospívajícími ve věku 14–21 let a rodiny prarodičů a rodiny seniorů), (JMK, 2014). SWOT analýza může poskytnout náhled na situaci rodin v kraji a vytyčit oblasti, na které by se kraj měl při tvorbě koncepce zaměřit, proto je pro tvorbu příštího koncepčního dokumentu rodinné politiky v Královéhradeckém kraji žádoucí se pokusit o vytvoření této analýzy.

Velkým přínosem pro tvorbu koncepce Kraje Vysočina bylo provedené vlastní šetření mezi rodinami v kraji. Kraj Vysočina ve své koncepci poukazuje na fakt, že pro znalost potřeb rodin v kraji je vhodné se na tyto okolnosti zeptat členů rodin. Šetření v tomto kraji například zjišťovalo problémy, kterými je rodinný život ovlivňován, nebo jak se občanům daří sladit pracovní a rodinný život či názor na situaci ohledně péče o dítě. Ze získaných odpovědí byly vytyčeny hlavní oblasti, na které je potřeba orientovat pomoc a podporu (Kraj Vysočina, 2012). Terénní šetření v kombinaci s analýzou demografických ukazatelů může přinést velmi podrobný a rozsáhlý přehled o situaci rodin v kraji a jejich potřebách, což může značně pomoci při vyřčení dílčích cílů, na které se koncepce rodinné politiky může zaměřovat.

Východiska a dílčí cíle Koncepce byly vytyčeny tak, aby společně pomohly vytvořit co nejlepší prarodinné podmínky a podpořily i zkvalitnění mnoha služeb sloužících rodinám. Je potřeba zmínit, že tato východiska, jejich základní oblasti podpory a opatření vedoucí k jejich naplnění, se z drtivé většiny shodují s těmi, co jsou doporučovány Ministerstvem práce a sociálních věcí (2008) v publikaci Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, z tohoto pohledu lze Koncepci hodnotit bezesporu pozitivně. Národním příkladem dobré práce je již zmíněný projekt rodinných pasů, který v Královéhradeckém kraji funguje již téměř 9 let, a jež nabízí rodinám mnoho výhod a je poměrně oblíbený, ačkoliv povědomí o jeho existenci není dostatečné (viz výsledky šetření), což brání k plnému využití potenciálu, který se v projektu Rodinných pasů skrývá. Dále lze ještě ocenit rozsáhlou specifikaci aktivit, kterou Koncepce obsahuje, a kde jsou podrobně popsány postupy vedoucí k naplnění daných opatření, jejich cíle a zdroje financování spolu s odhadovanými potřebnými náklady.

Na základě provedené analýzy ukazatelů lze alespoň částečně vyhodnotit efektivnost Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje na období 2012–2016. Základní ukazatel plodnosti, jímž je úhrnná plodnost, po vydání Koncepce nepatrně vzrostl, nicméně absolutní počet živě narozených rostl jen nepatrně. Z tohoto důvodu lze nárůst přisuzovat spíše vlivu věkové struktury a přirozenému vývoji. Nelze očekávat, že vliv Koncepce bude jasně zřetelný hned po zveřejnění tohoto dokumentu, nicméně může položit základní kámen pro budoucí pozitivní vývoj. V rámci plodnosti došlo a stále dochází k posouvání plodnosti do vyššího věku žen, proto pro budoucí podporu plodnosti je nutné se zaměřit především na mladé ženy, které se na celkové úrovni plodnosti podílí stále menší měrou. Další z okolností, která má vliv na snižování plodnosti, je menší sňatečnost, neboť neustále roste podíl mimomanželsky narozených dětí, ačkoliv právě

vdané ženy se vždy na plodnosti podílely nejvíce. V současnosti je již každé druhé narozené dítě z nemanželského svazku. Co se týče sňatečnosti, tak absolutní počet sňatků v období vydání Koncepce vzrostl, ale následně opět pokles, proto opět v tomto případě nelze shledat značný vliv Koncepce na tento nárůst. Je to především zapříčiněno tím, že se Koncepce neopírá o podrobná demografická východiska, ale především o východiska teoretická, která mají za cíl zejména zlepšit životní podmínky rodin v kraji, nikoliv podpořit prokreační chování a snižování intenzity stárnutí.

Hodnotit vývoj složení a především počtu domácnosti v tuto chvíli nelze, neboť potřebná data k této analýze jsou získávána pouze ze Sčítání lidu, domů a bytů, které probíhá jednou za 10 let, eventuálně z výběrových šetření. Oblastí, ve které se na základě projevu v datech pozitivně projevilo vydání Koncepce, je vývoj počtu služeb o děti, v tomto případě počtu a kapacit mateřských škol v kraji. Během sledovaného období docházelo stále k meziročnímu zvyšování mateřských škol a zároveň od školního roku 2013/2014 ke snižování počtu zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy.

Na základě zjištěných poznatků z provedeného dotazníkového šetření mezi obyvateli Královéhradeckého kraje lze především doporučit zaměřit se na větší medializaci a propagaci témat a rodinné politiky obecně. Povědomí o Koncepci rodinné politiky a celkově o rodinné politice je velmi nízké, proto nejsou, a zároveň nemohou být očekávány, zásadní změny ve společnosti rodin, reprodukčního chování a přidružených oblastí.

Kapitola 8

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit Konceptci rodinné politiky Královéhradeckého kraje na období 2012–2016. Po teoretickém úvodu, který zahrnoval základní popis rodinné politiky na národní a regionální úrovni, následovala kapitola o Konceptci rodinné politiky Královéhradeckého kraje, kde byla představena východiska a přidány odlišnosti z koncepcí jiných krajů. Na základě teoretického zhodnocení a srovnání s koncepcemi jiných krajů byly vytyčeny tři nedostatky, respektive oblasti pro budoucí zlepšení. Byli jimi demografická analýza ukazatelů, která je nezbytná pro zmapování podmínek v kraji a pochopení situace rodin, dále SWOT analýza potřeb rodin a terénní šetření mezi obyvateli kraje, které může přinést názory a poznatky přímo od hlavních aktérů rodinné politiky.

Po představení metodiky zpracování této práce proběhla analýza dat souvisejících s rodinnou politikou. Postupně byly analyzovány porodnost s plodností, sňatečnost, rodiny a domácnosti, služby a ostatní, jimiž byl vývoj počtu a kapacit mateřských škol, vývoj obecné míry nezaměstnanosti a vývoj nejvyššího dosaženého vzdělání žen z výsledků sčítání lidu, domů a bytů. Druhou částí analytické části byla analýza dotazníkového šetření, které sloužilo jako rozšíření této práce a mělo za úkol přiblížit názory samotných aktérů rodinné politiky na některé oblasti této politiky.

Demografická analýza potvrdila některé obecně přijímané trendy, jako například posun mateřství do vyššího věku či zvyšování podílu nemanželsky narozených dětí. Na základě provedení analytické části mohlo být odpovězeno na první výzkumnou otázku této práce, která se ptala, zda analyzované demografické ukazatele měly v Královéhradeckém kraji podobný trend vývoje jako v České republice. Trend byl u všech sledovaných oblastí velmi podobný, pouze u Královéhradeckého kraje docházelo k větším výkyvům, což je zapříčiněno menším souborem populace, který je náchylnější na změny. Z výsledků demografické analýzy byla zodpovězena i druhá výzkumná otázka ve znění, zda má rodinná politika pozitivní vliv na reprodukční chování rodin v kraji. V období 2012–2014 (respektive 2015) nedošlo k žádným značným změnám, které by se vymykaly předchozímu trendu vývoje, proto v tomto případě lze odpovědět, že se nepotvrdil významný vliv Konceptce na reprodukční chování. Například úhrnná plodnost v tomto období sice vzrostla, nicméně je to vysvětleno spíše posunem mateřství do vyššího věku ženami silných populačních ročníků z přelomu 70. a 80. let minulého století, nežli vlivem rodinné politiky na prokreační chování.

Dotazníkové šetření poskytlo přibližný náhled na povědomí o rodinné politice v Královéhradeckém kraji a na základě výsledků získaných analýzou odpovědí mohla být vyřčena odpověď na poslední výzkumnou otázku této práce, která se ptala, zda je povědomí o Koncepti rodinné politiky Královéhradeckého kraje mezi obyvateli dostatečné. Ze všech 116 osob, které se výzkumu zúčastnily, jich o Koncepti vědělo pouhých 16 %, což je v absolutním pojetí 19 lidí. Z toho důvodu lze na poslední výzkumnou otázku odpovědět negativně, čili povědomí o Koncepti rodinné politiky Královéhradeckého kraje je v současnosti nedostatečné.

Následně byla zařazena kapitola, ve které bylo shrnuto zhodnocení Koncepce a nastíněna některá doporučení. Na základě teoretických i analytických výsledků této práce lze Koncepti hodnotit spíše pozitivně, neboť je bezesporu dobré, že kraj v oblasti rodinné politiky vyvíjí aktivitu a tento koncepční dokument vytvořil. Výsledky této práce by mohly posloužit jako námět na vylepšení zmíněných nedostatků Koncepce, z nichž je jako stěžejní demografická analýza, protože je nutná pro pochopení situace rodin a poskytuje náhled na populaci a její možný vývoj. Na tyto výsledky lze následně reagovat prostřednictvím různých opatření, které kraj může vytyčit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BONGAARTS, John. A Framework for Analyzing the Proximate Determinants of Fertility. *Population and Development Review* [online]. 1978, 4(1), 105-132 [cit. 2016-05-16]. ISSN 00987921. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&an=edsjsr.10.2307.1972149&scope=site>
- BONO, Emilia, Andrea WEBER a Rudolf WINTER-EBMER. Fertility and economic instability: the role of unemployment and job displacement. *Journal of Population Economics* [online]. 2015, 28(2), 463-478 [cit. 2016-05-16]. DOI: 10.1007/s00148-014-0531-y. ISSN 09331433.
- ISEN, Adam a Betsey STEVENSON. Women's Education and Family Behavior: Trends in Marriage, Divorce and Fertility. *NBER Working Papers* [online]. 2010, , 1-1 [cit. 2016-05-16]. ISSN 08982937. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&an=61424301&scope=site>
- FIALOVÁ, Ludmila a Květa KALIBOVÁ. Formování a rozpad partnerských svazků. In: BARTOŇOVÁ, D. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 133-156. ISBN 978-80-7419-024-7.
- FIALOVÁ, Ludmila. Sňatečnost. In: BARTOŇOVÁ, D. a kol. *Populační vývoj České republiky 2007*. 1. vyd. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2008, s. 25-31. ISBN 978-80-86561-46-2.
- HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Vyd. 2., opr. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-123-9
- JAKUBÍKOVÁ, Dagmar. *Strategický marketing*. Praha: Grada, 2008. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2690-8.
- KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina. Rodinná politika a její pronatalitní význam. In: BARTOŇOVÁ, D. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993–2008*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 169-180. ISBN 978-80-7419-024-7.

- KOCOURKOVÁ, Jiřina. Současný „baby-boom“ v České republice a rodinná politika. Demografie. 2008, 50, 4, s. 240–249.
- Koncepce rodinné politiky hlavního města Prahy 2009–2010. Praha [online]. Praha, 2009 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/public/2b/2b/fa/169980_4_koncepce_rodinne_politiky.pdf
- Koncepce rodinné politiky Jihomoravského kraje na období 2015–2019. JMK [online]. Brno, 2014 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.rodinnapolitika.cz/webfiles/soubory/koncepce_rodinne_politiky_na_obdobi_2015_2019.pdf
- Koncepce rodinné politiky kraje Vysočina na období 2012–2016. Kraj Vysočina [online]. Jihlava, 2012 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.spov.org/data/files/kraj-vysocina-koncepce-rodinne-politiky-2012-2016.pdf>
- Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2012–2016. KHK [online]. Hradec Králové, 2012 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/rovne-prilezitosti/Koncepce_rodinne_politiky__KHK_FINAL.pdf
- Koncepce rodinné politiky Olomouckého kraje na období 2016–2018. Olomoucký kraj [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <https://www.kr-olomoucky.cz/rodinna-politika-cl-582.html>
- Koncepce v oblasti rodinné politiky z hlediska sociálních věcí na území Plzeňského kraje pro rok 2015. Plzeňský kraj [online]. Plzeň, 2014 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: www.plzensky-kraj.cz/cs/system/files/users/u1004268/rodinna_koncepce_2015.pdf
- KUCHAŘOVÁ, Věra, Kamila SVOBODOVÁ, Anna ŠŤASTNÁ a František PODRÁPSKÝ. Rodinná politika na úrovni obcí a krajů: principy a východiska. 1. vydání. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014. ISBN 978-80-7416-210-7.
- Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2013 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>
- Národní koncepce podpory rodin s dětmi. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha: MPSV, 2009 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf
- Národní koncepce rodinné politiky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha: MPSV, 2005 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf
- Národní zpráva o rodině. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha: MPSV, 2004 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf
- PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. Základy demografie. Vyd. 1. Praha: Academia, 1986.
- Příručka demografické statistiky pro potřebu oblastních statistických orgánů [online]. Praha: ČSÚ, 2001 [cit. 2016-07-24]. Dostupné z:

<https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmetodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/narozeni.htm>

- RINGEN, Stein. Evropa na pokraji úpadku: kam až může vést populační krize. Sociologický časopis[online]. 2003, 39(4), 551–560 [cit. 2016-07-24]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3905b4af45d983c32709f405ff804bc84f3463f7_497_47rin16.pdf
- Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: Metodické „doporučení” Ministerstva práce a sociálních věcí ČR[online]. Praha: MPSV, 2008 [cit. 2016-05-09]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf
- Rodinné pasy [online]. 2009 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://info.rodinnepasy.cz/>
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. Dvacet let svobodného mateřství v České republice. Demografie. 2007, 49, 1, s. 1–12.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. Nová demografická situace v České republice od počátku devadesátých let. In: BARTOŇOVÁ, D. a kol. Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993–2008. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 37-46. ISBN 978-80-7419-024-7.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. Porodnost. In: BARTOŇOVÁ, D. a kol. Populační vývoj České republiky 2007. 1. vyd. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2008, s. 41-49. ISBN 978-80-86561-46-2.
- ZVÁRA, Karel. Biostatistika. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2003. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0739-5.

SEZNAM POUŽITÝCH DATOVÝCH ZDROJŮ

- Demografická příručka – 2014. ČSÚ [online]. 2015a [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>
- Demografická ročenka krajů České republiky – 1991 – 2006. ČSÚ [online]. 2007 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-ceske-republiky-1991-2006-shaad9bmss>
- Demografická ročenka krajů – 2005 až 2014. ČSÚ [online]. 2015b [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-kraju-2005-az-2014>
- Obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti. ČSÚ [online]. 2015c [cit. 2016-05-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xh/obyvatelstvo-byty-domy-a-domacnosti>
- Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle pohlaví a nejvyššího ukončeného vzdělání. ČSÚ [online]. 2009b [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/obyvatelstvo_ve_veku_15_a_vice LET_podle_pohlavi_a_nejvys_siho_ukonceneho_vzdelani
- Projekce obyvatelstva v krajích ČR – do roku 2050. ČSÚ [online]. 2014 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-v-krajich-cr-do-roku-2050-ua08v25hx9>
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Královéhradecký kraj – analýza výsledků. Lidé a společnost. ČSÚ [online], 2013 [cit. 2016-05-05]. ISBN 978-80-250-2364-8. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533788/52413513.pdf/b02fdb79-44af-43a5-a3a7-9a6cbe36e9bc?version=1.0>
- Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Pramenné dílo: Domácnosti. ČSÚ [online]. 2005 [cit. 2016-05-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4132-05--200>
- Statistická ročenka České republiky – 2015. ČSÚ [online]. 2015e [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2015>
- Statistická ročenka Královéhradeckého kraje – 2015. ČSÚ [online]. 2015d [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-kralovehradeckeho-kraje-2015>
- Statistická ročenka školství. MŠMT [online]. 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – rok 2015. ČSÚ [online]. Praha: 2016a [cit. 2016-04-26].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-4-ctvrtleti-2015>

Úmrtnostní tabulky za ČR, regiony soudržnosti a kraje – 2014–2015. ČSÚ [online]. 2016d [cit.

2016-07-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni-tabulky-za-cr-regiony-soudrznosti-a-kraje>

Veřejná databáze. ČSÚ [online databáze]. 2016b [cit. 2016-05-05]. Dostupné z:

<http://vdb.czso.cz>

Věkové složení obyvatelstva – 2015. ČSÚ [online]. 2016c [cit. 2016-07-22]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva>

Základní výsledky sčítání lidu, domů a bytů v dlouhodobém vývoji. ČSÚ [online]. 2009a [cit.

2016-05-05]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/xh/zakladni_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_v_dlouhodobem_vyvoji